

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

אחרי קדושים תשי"ג

קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלקיכם

במדרש: קראתנו "קדושים", הִסֵּר מִמֶּנּוּ הַמָּוֶת • חיבת ישראל אצל
הקב"ה, הוא דמיון חיבת נישואין כביכול • בני ישראל ה"דבוקים"
בהקב"ה, אפילו אם חוטאין ח"ו אינם נעשים 'דבוקים' להסמ"א בעצם
• ביאור המדרש דכשיש שלום בין עובדי עבודה זרה הַנֶּחַ לָהֶם
התניא והמבי"ט: מצינו לשונות בתורה שהם רק 'בלשון מושאל' לפי
הערך • חומר הפגם של העון תלוי לפי קדושת המקום והאדם
לשונות הדיבור מפני דרכי שלום, או פיקוח נפש • עַד וַיִּבּוֹלָא פִּתְרֵי־תָא
יש לאדם בחירה, וצריך לעמוד לְקִדְשׁ עצמו ולתקן מדותיו • כשיבא
זמן המיוחד, לא יעכב הקב"ה את הגאולה אפילו לרגע אחת •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תש"פ לפ"ק

לשון קדשו - קונטרס קמז

37 מינוט) זייער קלאר

יצא לאור ע"י

מערכת לשון קדשו

מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040

צענטראלע נומער:

929-522-1515

ענגלאנד 0330-350-3110

קאנאדא 438-797-0770

ארץ ישראל 072-3275205

צו הערן די רעקארדינג: דרוק #1, דערנאך קונטרס נומער 147

איר קענט אויך לאזן הודעות הערות ותיקונים, און מנדב זיין

מען קען אויך הערן די רעקארדינגס:

דרוקט נומער 9→6→1

ארץ ישראל 072-3333419

ניו יארק 718-298-4641

(אחרי קדושים תש"ג #→513→16)

• ברכת מזל טוב •

הר"ר טובי' וויינשטאטן הי"ר

לרגל נישואי בתו עב"ג

החתן יצחק אייזיק ב"ר בן הרב יודא צבי פריעדמאן שליט"א

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרבים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שהזיווג יעלה יפה, ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזַכָּרוֹן •

לזכר נשמת הרב הנאון המפורסם, מרביץ תורה ומורה הוראה מובהק, היה משים לילות כימים להשיב לשואלים, מסר עצמו לתלמידיו בלב ונפש חפציה, ודאג להעלותם בדרכי לימוד התורה בהבנה תיירה, שפך נפשו בתפלתו בנעימות

הרב יעקב אלעזר ז"ל מענדלאוויטש בן הרה"ח ר' יהושע שליט"א

רב דיבה"מ "הלכה ברורה" - ומחבר ספרי "הלכה ברורה" על שו"ע שנתקבלו בחיבה בעולם התורה של"ח נפטר ג' אייר תש"פ לפ"ק

האשה החשובה, אשה יראת ה' היא תתהלל, בעלת צדקה וחסד ושובת לב

מרת יטל ע"ה ב"ר יחזקאל שרנא ז"ל - אשת הרה"ח ר' ברוך יודא לעפקאוויטש ע"ה

נפטרה י"ד אייר (פסח שני) תש"ס לפ"ק

הרה"ח הישיש המופלג, ירא ה' מרכים, הגה כאמרי שפר, ולבו שפך בתפלה, דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע

הרה"ח ר' אליעזר ז"ל שלעזינגער

ב"ר יהודא ז"ל

נפטר י"ב אייר תשס"ב לפ"ק

הרב החסיד המרומם, יגע בתורה, רדף צדקה וחסד וגידל יתומים, דבק נפשו בצדיקים ובספריהם הקדושים

מוה"ר אליעזר אבא ז"ל הערמאן

ב"ר חיים הבהן ז"ל

נפטר ח' אייר תשנ"ג לפ"ק

הרה"ח יגע בתורה ועסק בהלכה, צהלתו בפניו, נגמל חסד ורחים על יתומים, דבק בריה"ק זי"ע, ובספריו הק' ושמח לעשות רצונו

מוה"ר ישראל משה ז"ל האלענדער

ב"ר אליקים צבי (געציל) ז"ל

נפטר י"א אייר תשס"ב לפ"ק

האשה חשובה וכשרה, בת קדושים, שמרה דרכי אבות ביראת ה' בודורות ובנעימות, ובטחה בה' באמונה פשוטה

מרת שרה רבקה ע"ה ב"ר אברהם זאב ז"ל

אשת הרה"ח ר' חיים בעריש פילעפף שליט"א

נפטרה ט"ז ניסן יום שני דפסח תש"פ לפ"ק

KolSatmar.com

א

קנישיות ודיזיקים בפרשת קדושים

קושיא א

להבין הנתינת טעם שאמר הכתוב קדשים תהיו "כי קדוש אני ה' אלקיכם", וכי אפשר לדמות צורה ליצורה וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדשים תהיו, כי קדוש אני ה' אלקיכם.

א) ברענגן דאך אלע די קשיא, וואס פאר א נתינת טעם איז דאס, ווייל הקדוש ברוך הוא איז קדוש זאלט עטס אויך זיין קדושים. וכי אפשר לדמות צורה ליצורה, ווי קאן מען צוגלייכן שוּכְנֵי בְּתֵי חֹמֶר צו הקדוש ברוך הוא, [שהכתוב אומר] קדשים תהיו [מטעם] כי קדוש [אני ה' אלקיכם].

ב

קושיא ב

במדרש: קדשים תהיו, יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני ה', קדושתו למעלה מקדושתכם. ויש להבין הקושיא, האיד סלקא דעתך לומר יכול כמוני

דער מדרש (ויקרא רבה כד, ט) זאגט נאך מער, קדשים תהיו, יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני ה', קדושתו למעלה מקדושתכם. (ב) [וקשה] ויאזוי זאל גאר זיין א הוה אמינא בעולם יכול כמוני, [אז] א מענטש זאל זיין טאקע אזוי ווי הקב"ה. ס'איז עפעס ווי חלילה [מחשבת] שתי רשויות.

ג

קושיא ג

וכן יש להבין התירוק, דמה משמיענו באומרו קדושתו למעלה מקדושתכם. והלא פשיטא שאין שום דמות לערוך אליו ית"ש (ג) און וואס דערציילט ער מיר קדושתו למעלה, אודאי. איז עפעס א הוה אמינא בעולם [אנדערש?, והלא כתיב] מה דמות תערכו לו (ישעי' מ, יח), ס'איז גארנישט פארהאנדן ס'איז גארנישט דא קיין שום ערך ודמות [לדמותו אליו יתברך]. אויסערדעם, שטייט אין זוהר הקדוש², [דאפילו] די העכסטע עולמות וואס ס'איז אור בהיר ומצחצח, [איז אויך] אוכס³ הוא לגבי מלכא עילאה.

¹ מלשון הפסוק באיוב (ד, יח-ט): האגוש מאלוק יצדק, אם מעשהו יטהר גבר. הן בעבדיו לא יאמין, ובמלאכיו ישים תהלה. אף שכני בתי חמר אשר בעפר יסודם וגו'.

ומפרש האבן עזרא: שעבדיו ומלאכיו הם העליונים, שאין להם גשם שהוא גוף, ונפשות בני אדם נחצבות מהם. ואף שוכני בתי חומר, הם הגופות, שיסודם בעפר - ובמצות דוד: השוכנים בבתי חמר, רצ"ל בעולם השפל, אשר יסוד מצבה הוא בעפר הארץ, שהוא סבה לדכא אותם לפני הבלוי והרקבון המושל בהם, לא כמלאכי מעלה השוכנים בעולם העליון, אשר לא יקרה להם הבלוי וההפסד. וכאומר, הלא משכנות עולם השפל ומקריו המה סבות מונעות ההשגה והשלמות, ולזה אינם אפילו כמלאכי מעלה, וכל שכן הוא שמאד רחקו מערך שלימות המקום ב"ה, ואידך יחשוב מי אשר יצדק אגוש מאלוק.

ובפירושו המלבי"ם: בני אדם, שחומר האדם שפל ונקלה מאד, בהשקף על משך זמן מציאותו, ועל התחלתו ועל אחריתו. כי כל משך זמן מציאותו וימי חייו הם שוכני בתי חומר, ישכנו נפשותם בגויות [גופים] שעשויים מחומר האדמה, והחומר הוא הבית שבו ישכון האדם (היינו נפשו שהיא עיקר האדם) כל זמן היותו על האדמה, והבית חומר הזה בעפר יסודם, היסוד שלו בנוי מעפר וכו'.

² בתיקוני זוהר (דף קלה, ב): ועוד כתר עלאה, אף על גב דאיהו אור קדמון, אור צח ואור מצחצח, איהו אוכס קדם עלת העלות, וכל תילין תילין מניה אתמר בהון (שיר השירים ה, יא) קרצותיו תלתלים 'שחורות' כעורב. לית נהורא קיימא קמי נהוריה, דכלהו נהורין מתחשקאן קמיה. תא חזי כמה עלות סתימין, דאינון מתלבשין ואינון מורכבין בספיין, וספיין מרכבה לגבייהו, דאינון טמירין ממחשבות בני אדם, ועלייהו אתמר (קהלת ה, ו) כי גבה מעל גבה שמר וגבהים עליהם, נהורין מצחצחין אליו על אליו, ואליו דמקבלין אינון פחשוכין מאחרנין דעלייהו דמקבלין מנייהו, ועלת על כל העלות, לית נהורא קיימא קמיה, כל נהורין מצחצחין מתחשקאן קמיה.

אפילו די אַלע אורות, די אורות עליונים פון די העכסטע עולמות, אַקעגן הקדוש ברוך הוא איז דאָס אַלעס פֿלאַ.

[ואם כן] וואָס איז עפעס א הוה אמינא, ער דערציילט מיר [אַז] קדושתו למעלה מקדושתכם, [והוצרך קרא לאפוקי דלא נימא] יָכּוּל כְּמוֹנִי.

ד

קושיא ד - מתוך הדרוש

ד) [במדרש איתא (שמות רבה לח, ב), שאמרו ישראל, אתה גוזר ואומר קדשים תהיו, רבון העולם אתה מבקש שנהא קדושים, הָסֵר מִמֶּנּוּ הַמָּוֶן. ויש להבין כוונת הדברים]. (הקושיא בדברי רבינו, באות סג)

ה

קישויות ודיוקים בפרשת אחרי

סמיכות פרשת אחרי וקדושים

ברשי"ו מפרש סמיכות הפרשיות, דכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה

ס'שטייט אין די פריערדיגע סדרה אין [סוף] פרשת אחרי [אזהרת פרישה מהעריות]. [וסמך לה ריש פרשת קדושים, וואָס] אין פֿשטות קדשים תהיו, זאגט דאָך רש"י [דהכוונה, הוּ פרושים מן העריות ומן העבירה, כִּי כל מקום שנמצא גדר ערוה נקרא 'קדושה'. און ס'איז א מאמר חכמינו ז"ל, [אויף] הפורש מן העריות, אַז דאָס הייסט קדושה. דער גדר ערוה ווערט אָנגערופן קדושה.

ו

קושיא ה

בסוף פרשת ערוות שבפ' אחרי כתיב ושמרתם את משמרתי לבלתי עשות מחקות התועבת, ומפרש בירושלמי דהכוונה כי הקב"ה שומר משמרתה של תורה

די פריערדיגע פרשה לאָזט זיך אויס מיט [פרשת אזהרת] עריות, איש איש אל פֿל שְׂאֵר בָּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֲרֻוָּה (יח, ו). און [ער] לאָזט אויס צום סוף (שם, ל) ושמרתם את משמרתִי לבלתי עשות מחקות התועבת.

דער ירושלמי זאָגט דאָך^ה, איז ידוע, טייטשט ער [דעם] ושמרתם את משמרתִי, הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט [איר זאָלט אָפהיטן דעם וואָס איך היט אָפּ]. - פון דאָרט איז דאָך געדרינגען אַז הקדוש ברוך הוא איז שומר משמרתה של תורה. - הקדוש ברוך הוא האָט געזאָגט, איר זאָלט אָפהיטן דעם וואָס איך היט אָפּ.

ער זאָגט, מלך בשר ודם גוזר גזירה ואינה מקיימה, אבל הקדוש ברוך הוא גוזר והוא מקיימה, 'ער' איז אויך מקיים, הקדוש ברוך הוא איז שומר משמרתה של תורה. איבערדעם שטייט ושמרתם את משמרתִי. - אזוי טייטשט דאָך דער ירושלמי.

² פירוש: שחור וחושך.

¹ בויקרא רבה (כד, ו): א"ר יהודה בן פזי, מפני מה נסמכה פרשת ערוות לפרשת קדושים, אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא בו גדר ערוה אתה מוצא קדושה. ואתניא כהדא דר' יהודה בן פזי, דאמר כל מי שהוא גודר עצמו מן הערוה, נקרא קדוש וכו'. א"ר יהושע בן לוי וכו', ואית ליה קריין סגין, אשה זנה וחללה [לא יקחו וגו'] וקדשתו פי את לָחֶם אֱלֹקִים הוא מקריב (אמור כא, ז-ח), אֲלֶמְנָה וגרֻשָּׁה וְחִלְלָה זֶנָּה וגו' וְלֹא יִחַלֵּל זֶרְעוֹ (שם, יד-טו). והדין.

² בירושלמי ראש השנה (דף טז): בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם גוזר גזירה, רצה מקיימה, רצו אחרים מקיימים אותה, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא גוזר גזירה ומקיימה תחילה. מאי טעמא, וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי אֲנִי ה' (אחרי יח, ל. אמור כב, ט), אני הוא ששימרתי מצותיה של תורה תחילה. אמר רבי סימון, כתיב (קדושים יט, לב) מִפְּנֵי שִׁבְחָה תִּקְוִים וְהִדְרָתָהּ פָּנֵי זָקֵן וְיִרְאָתָהּ מֵאֱלֹקִים אֲנִי ה', אני הוא שקיימתי עמודת זקן תחילה.

ז

והקשה הישגת משה, למה העמיד הכתוב דרשה זו שהקב"ה שומר משמרתה של תורה, כאן בפרשת עריות. שהוא לכאורה ענין שלא שייך כביכול למעלה

ה) דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה אין די וואָכעדיגע סדרה' שטעלט זיך דערויף, פאַרוואָס האָט מען עפעס 'דעם לימוד' געשטעלט דאָ ביי עריות [דוקא, והלא אדרבה] דאָס איז דאָך גאַרנישט קיין מציאות כביכול ביים בורא כל עולמים. [ובשלמא] כאָטש ווען ער שטעלט עס ביי שבת, ביי יום טוב, אַזעלעכע ענינים וואָס ס'האָט נאָך עפעס א שטיקל מציאות [לעילא, וואָס] מ'זאָל קענען זאָגן [שהקב"ה עושה כן].

אַבער דאָס ענין [פון] עריות, וואָס איז שייך צו זאָגן [אַז] הקדוש ברוך הוא איז שומר משמרתה של תורה ביי עריות דוקא. פונקט דאָ האָט מען געשטעלט דעם לימוד אַז הקדוש ברוך הוא איז שומר משמרתה של תורה? דאָ ביי עריות? [באומרן] ושמרתם את משמרתה.

ח

קצת ישוב לקושיא ה

בתוספות הביאו מדרש בטעם שקורין פרשת עריות ביום כיפור במנחה, לפי שישראל עושין רמז להקב"ה, שכשם שהזוהר אותם שלא לגלות ערוה, כך לא יגלה ערוהם בעונותם

נאָר, א חידוש שטייט אין תוספות אין מגילה - כ'האָב [היצט] נישט נאָכגעקוקט, אַזוי ליגט מיר אין קאָפּ, - תוספות זאָגט אין מגילה', איינס פון די טעמים [על שקורין פרשת עריות ביו"כ], דאָכט זיך פון א מדרש ברענגט ער עס, איינס פון די טעמים פאַרוואָס מ'ליינט יום כיפור, ליינט מען די פרשה פון עריות צו מנחה, [ווייל] טאָקע מ'ליינט עריות, און מ'זאָגט [דערמיט א רמז] פאַר הקדוש ברוך הוא, אַזוי ווי אונז זעמיר, מ'איז נזהר פון גילוי עריות, [אַזוי] זאָל הקדוש ברוך הוא נישט מְגַלֶּה זיין עונותיהם של ישראל. - אַזוי זאָגט דאָך תוספות.

ט

ולפי זה מצאנו קצת שייכות, האין שייך בחינה של גילוי עריות למעלה, שהוא ע"י הזכרת עונות ישראל ח"ו

[ונמצא לפי דבריהם] טרעפט מען עפעס א שייכות [למעלה] צו דעם, [אַז] ווען הקדוש ברוך הוא איז מְגַלֶּה עונותיהם של ישראל, איז עפעס א בחינה פון גילוי עריות חס ושלום. [ולפי זה מיושב קצת קושיא ה (וכדיבאר עוד להלן באות נו)].

י

קושיא ו

אבל עצם הדבר צריך להבין, מדוע הזכרת החטאים הוא נקרא בחינה של גילוי עריות

ו) נאָר בפשטות, 'אין פלוג' [=במושכל ראשון], איז נישט צו פאַרשטיין [דברי התוספות, דלכאורה] וואָס פאַר א שייכות האָט דאָס צו דעם, וואו קומט עס [הזכרת עונות ישראל] צו גילוי עריות.

¹ בישמח משה (סוף פרשת אחרי): ושמרתם את משמרתה. דרשו רז"ל (מועד קטן ה.) עשו משמרת למשמרת. אך אם לכוונה זו לבד נאמר, קשה למה נאמר דוקא אחר פרשת עריות, הלא בכל התורה כולה נצטוו לעשות משמרת למשמרת. והנה במדרש איתא ושמרתם את משמרתה, מה שאני שומר, שהקב"ה שומר תורתו. והנה זה תמוה יותר, דאינו ענין כלל לפרשת עריות, רק למצות שבת ומצות גמילות חסדים וכדומה.

² בתוספות (מגילה לא.): במנחה קורין בעריות. לפי שהגשים מקושטות בשביל כבוד היום, לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו בהן. ובמדרש יש, שלכך קורין בעריות, לפי שישראל עושין רמז להקדוש ברוך הוא, שכשם שהזוהר אותם שלא לגלות ערוה, כך לא תגלה ערוהם בעונותם.

יא

ישוב הקדושים בפרשת אחרי

הקדמה לישוב קושיא ה-ו (באופן ראשון)

מבואר בפסוקים ובדברי חז"ל שחיבת ישראל אצל הקב"ה במתן תורה, הוא דמיון חיבת נישואין כביכול

קעץ אפשר זיין [להבין ענין בחינת פרישה מעריות לעילא], ס'איז א רמז.

ס'איז ידוע, הקדוש ברוך הוא [כביכול נאמר בן] [שיר השירים ג, יא] בְּיוֹם "חֲתָנָתוֹ" וּבְיוֹם שְׂמֻחַת לְבוֹ. [נפירשו חז"ל (משנה תענית כו:)] ביום "חתונתו" זה "מתן תורה", וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו].

יב

וכמו שמאריך בהפלאה בזה מדברי חז"ל, ומביא דמה שכפה עליהם ההר כנגינת, היה בחינת חופה

ער דער הפלאה האָט דאָךּ אין דער הקדמה אויף קידושין אַן אריכות דברים [בזה], ער ברענגט אויף דעם דברי חכמינו ז"ל אין מקומות מפוזרים, שטייט אַסאַךּ מאָל, וואָס אַמאָל [=לפעמים] שטייט איבעראַל אַז דאָס איז בדמיון נישואין [חיבת הקב"ה עם כנסת ישראל בשעת "מתן תורה"], אַז דעס איז געווען נישואין מיט חופה, [דער] כפה הר כנגינת (שבת פח.).

[וכן אנו אומרין] כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל כְּלָה קְרוּאָה בנעימה^ט (זמר קל מסתתר), ס'איז א דמיון הקדוש ברוך הוא מיט כנסת ישראל כדמיון איש ואשתו. אַזוי רופן עס אַן די פסוקים, און חכמינו ז"ל.

^ח בהקדמת ספר המקנה (על מסכת קידושין, הנקרא פתחה זעירא) : חיבה יתירה נודעת לנו, לקדש אותנו קדושת עולמים בחופה וקידושין, כאמור (הושע ב, כא-כב) וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי בְצֶדֶק וּבִמְשָׁפֵט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, וְאַרְשִׁתִּיךָ לִי בְאַמּוֹנָה וְיִדְעָתָ אֶת ה'. וכתוב (שם, יח) וְהָיָה בְיוֹם הַהוּא נָאֵם ה' תִּקְרָא אִישִׁי וְלֹא תִקְרָא לִי עוֹד בְּעָלִי, ואומר (ירמ' ג, יד) כִּי אֲנֹכִי בְעָלְתִּי בָכֶם, ועל זה תקנו לומר בברכת אירוסין מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֲפָה וּקְדוּשִׁין.

אמנם בענין החופה וקידושין נחלקו המפרשים. יש אומרים שהקדושין היו במה שהוציאנו מכור הברזל ברכוש גדול, כאמור (שיר השירים א, יא) תוֹרִי וְהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נְקֻדַּת הַכֶּסֶף, דהיינו ביות מצרים וביות הים כפירוש רש"י (שם). וכאשר אמר הש"ת בתחילת הגלות כבודו יתברך למשה רבינו ע"ה (שמות ג, יב) בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדֵנִי אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה. ויש אומרים שהקדושין היו בלוחות הברית במעמד הר סיני, כמו שאמרו חז"ל בלשון הכתוב בלוחות ראשונות אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ (תשא לה, א) יִישַׁר כַּחךְ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ, שעשאו כפנויה.

ונראה ששניהם אמת, דהא קשה טובא במה שאמרו שעשאו כפנויה, דממה נפשך, אם קבלת משה הלוחות מהש"ת היה בתורת "שליח קבלה" אם כן כבר נתקדשו בשעת קבלת הלוחות, ואין ביטול הקדושין בשבירה, כיון שכבר נתקדשו. ואם היה משה "שליח הולכה" מהש"ת, אם כן הרי היה הזנות קודם הקדושין, אפילו אם לא ישתברו, כיון שעדיין לא מסרם לישראל. אלא העיקר הוא שהיו הקדושין בביות מצרים ובביות הים אלא שהיו הקדושין בתנאי על מנת לקבל את התורה, כמו שכתוב בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדֵנִי אֶת הָאֱלֹהִים וגו', [אם כן בשבירת הלוחות שלא נתקיים התנאי, בטלו הקדושין למפרע, וצריך לקדשם בלוחות שניות, נמצא שעי"ש שבירת הלוחות היה הזנות קודם הקדושין. ועיי"ש עוד באורך].

גם בענין החופה והנישואין נחלקו המפרשים, יש אומרים שהיה על ידי שכפה עליהם ההר כנגינת, וכמו שכתבנו (בספר הפלאה) בחידושי כתובות דף ז' ע"ב באריכות (הובא קצתו להלן בהערה יז), שזה מה שאמרו חז"ל (עבודה רה ב:) שאמרו האומות כלום כפית עלינו הר כנגינת, עיין שם. ומהרש"א ז"ל כתב שם דחופה היה על ידי יחוד השכינה במשכן וכו'. [עיי"ש עוד באורך].

^ט וכמבואר בשיר השירים רבה (ב, פסוק י:) ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן אמר, בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה, שיתא כא, וארבעה בנביאים. שיתא כא, אחי מְלַכְבֵּנוּ כְּלָה (שיר השירים ד, ח), לְכַבְתָּנִי אַחֲתִי כְּלָה (שם, ט), מִה יָפוּ דִידֶיךָ אַחֲתִי כְּלָה (שם, י), נָפֶת תִּטְפְּנָה שְׁתַּוְּתוּךְ כְּלָה (שם, יא), גַּן נָעוּל אַחֲתִי כְּלָה (שם, יב), בְּאֵתִי לִגְנִי אַחֲתִי כְּלָה (שם, יא), הא שיתא. וארבעה בנביאים, קול ששון קול שמחה קול חתן קול כלה (ירמ' ז, לה), וּכְפָלָה תַּעֲבֹדָה כְּלָיָהּ (ישעיה א, י), וּתְקַשְׁרִים כְּפָלָה (שם מט, יח), וּמִשּׁוֹשׁ חֲתָן עַל כְּלָה (שם סב, ה). ובדברים רבה (כ, לו:) אמר ר' ברכיה, בעשרה מקומות קרא הקב"ה לישראל כְּלָה, ואלו הן וכו'.

יג

והקידושין היה בבית הים, או בלוחות הים. ומפלל ההפלאה באם משה היה שליח לקבלה על הקידושין, או שליח להולכה [ובענין 'הקידושין' מביא שם ההפלאה, כן] אין דעם איז דא א פלוגתא, אסאך זאגן [אז] די ביזת הים איז געווען כסף קידושין, [און אסאך זאגן אויף] די לוחות איז דאך אויך [בחינת 'שטר קידושין', וכמו שאמר דלכן שברם משה לפי שאמר] מוטב ידונו כפנויה ולא ידונו כאשת איש, ווארן מיט די לוחות זענען זיי געווארן אן אשת איש, און ער האט זיי צובראכן [כדי] זיי זאלן זיין כפנויה. [און] דערנאך הערשט מיט די לוחות שניות זענען זיי שוין [טאקע] געווארן אן אשת איש.

יד

דאס זעט מען דאך אמאל^א אין [דברין] חכמינו ז"ל [שהיא בחינת נישואין]. ער דער הפלאה איז מפלפל, [צו] משה רבינו איז געווען [בין הקב"ה וכנסת ישראל] א שליח לקבלה^ב, [צו א] שליח להולכה [על הקידושין], ער איז מפלפל דאָרט אין דעם.

טו

ולפי זה אם ישראל חוטאין ח"ו וסרים מאחרי ה', הוא כדוגמת אשת איש שזינה תחת בעלה ח"ו. אלא שעב"ו הקב"ה מקבל שבים, גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה לקרב סופתו, וכמבואר בגמרא אבער על כל פנים דאס איז דאך איבעראל [מבואר, אז] ס'איז בחינת נישואין. [ושבאם חוטאין וסרין מאחרי ה', הוא ח"ו כדוגמת אשה שזינתה תחת בעלה ח"ו]. ווי די גמרא זאגט דאך אויך (יומא פו:), גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה^ג, [שנאמר] (ירמי' ג, א) הן ישלח איש את אשתו [והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה וגו', ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה']. [והענין כי יש לאון] מ'זאל נישט מקרב זיין סוטתו^ד, [אבל הקב"ה מקרב את השבים אליו, אף לאחר שמעלו בו ח"ו].

^א בתנחומא עקב (סימן יא): אָשֶׁר שִׁבְרַתָּ (תשא לז, א), רבי עקיבא ורבי ישמעאל, חד אמר טול מידי, הילך משה אָשֶׁר שִׁבְרַתָּ, ואחד מהם אומר יפה עשה. משל למה הדבר דומה, למלך שקדש אשה, אמר לה לאחר זמן אני משלח לך כתובתיך ביד שושבין, שלח המלך אחר זמן, עד שהוא הולך מצא אותה שקלקלה עם אחר, מה עשה אותו שושבין, קרע אותה כתובה, אמר מוטב שידון אותה כפנויה ולא כאשת איש. כך הקב"ה קדש את ישראל, שנאמר (יתרו יט, י) וְקִדְשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר, בא משה ליתן להם את התורה ומצאן שעשו אותו המעשה, מה עשה, שבר את הלוחות, שנאמר (עקב ט, טז-יז) וְאָרָא וְהִנֵּה חֲטָאתָם לָהֶם אֱלֹקִים וְאֵתָפֶשׂ בְּשֵׁנֵי הַלּוּחוֹת וְאֶשְׁלַכְם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וְאֶשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם. – [ובענין זה הוא בשמות רבה (מג, א, מו, א), עיי"ש].

^ב פירוש: בכל אופן, 'אמאל זיכער'.

^ג שליח לקבלה, היינו כשהאשה שולחת שליח אל המקדש, לקבל כסף או שטר הקידושין. ושליח להולכה, היינו כשהמקדש שולח שליח אל האשה, להוליך כסף או שטר הקידושין וליתן לה. (והוא מלשון הגמרא בגיטין סב: ועוד, בענין שליח להולכת או לקבלת גט).

^ד פירוש רש"י: לא תעשה שבתורה. לא יוכל בעלה הראשון [אָשֶׁר שִׁלְחָה לְשׁוֹב לְקַחְתָּהּ לְהִיט לּוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אָשֶׁר הִטְמִינָהּ] וגו' (תצא כד, ד).

ועיין בהקדמת ספר המקנה הנזכר (אות ו), מה שמפרש בזה דהוא מדין 'סוטה' שנסתרה, וז"ל: להבין מילת לאמר [הן ישלח וגו'], ותו דהאי קרא גבי 'מחזיר גרושתו' כתיב ולא 'בסוטה', ומסיים ואת זנית רעים רבים שהוא זנות תחת בעלה, כדכתיב (ישעי' ג, א) זֶה סֵפֶר קְרִיתוֹת אֲמַכֶּם אֲשֶׁר שִׁלַּחְתֶּיָּהּ. ונראה שהכוונה בזה למה שאמרו חז"ל ביומא דף פ"ו ע"ב אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את 'לא תעשה' שבתורה שנאמר לאמר הן ישלח וגו', ובפרשת נשא (ה, כט) גבי סוטה כתיב וְנִטְמָאָה, ואינו אלא 'עשה'. אלא דאמרין ביבמות דף י"א בהאי קרא דכתיב גבי מחזיר גרושתו לא יוכל בעלה הראשון וגו' לשוב לקחתה וגו' אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה, לעבור עליה בלאו, והיינו דאמר ר' יוחנן שדוחה לא תעשה. ויש לפרש מילת לאמר על דרך שאמרו חז"ל בפסחים דף מ"ב לאמור לימד על כל הפרשה כולה שיהא בלא תעשה, מאי משמע דכתיב לאמר, לא נאמר בדברים וכו'. והיינו שאמר השי"ת, אף על גב דאיכא לאו, תשובה דוחה אותו.

טז

- אָבער אף על פי כן [כשישראל חוטאין, באמת אין זה בחינת זנות ממש בעצם, רק כדמיון שנקרא כך, כי אינם דבוקים באמת להסט"א]. (וההמשך הוא להלן באות כא) ט"ז -

יז

ועל דרך זה מיוסד כל שיר השירים, על ענין מתן תורה והגלות והגאולה, והוא משל ודוגמא על חיבת אשה לבעלה שהלך למרחקים, והשתוקקתה שעוד ישוב אליה. ובגאולה העתידה יהיה דוגמת ליקוחין ונישואין מחדש, שתשוב לבעל נעוריה דער גאַנצער שיר השירים איז דאָך אויף דעם אויכעט געבויעט^{טז}, אַזוי ווי א דמיון [לאשה המשתוקקת לבעל נעוריה], ער האָט איר איבערגעלאָזט און זי וואָרט ער זאָל צוריקקומען, [שיודעת כין] ער לאָזט איר נישט פאַרפאַלן [אלא עתיד לחזור אליה כימי נעוריה]. ס'איז אַלעס בדמיון אשת איש, אַזוי ווי אשת איש.

[ונמצא כין] חס ושלום ווען אידן זאָלן פאַרפאַלן ווערן, ווען חלילה וחלילה אַז - מ'זאָל אָפּגעהיטן ווערן - ווען ס'העט געווען גיווען דעם מציאות פאַרפאַלן צו ווערן חלילה צווישן די אומות, און דבוק צו זיין חס ושלום צווישן די כוחות הטומאה, איז דאָס אויך בדמיון אשת איש [שזינתה ח"ו].

יח

אויף לעתיד שטייט דאָך (ישעי' נד, ה) כִּי בְעֵלְיָךְ עֲשִׂיךְ. הקדוש ברוך הוא עם כנסת ישראל, איז דאָ בחינת ביאה, און בחינת נישואין.

יט

ער [ההפלאה]^{יז} טייטשט דאָך מיט דעם [הנוסח של ברכת אירוסין] מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חוּפָה וְקִדּוּשִׁין (כמבואר בגמרא כתובות ז:), אַז דאָס מיינט מען ביי מתן תורה, אויפן 'כלליות ישראל' איז געווען מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקידושין. [ולכן תקנו להקדים חופה לקידושין, כי במתן תורה היה הכל ביחד. וכעין מנהגינו עתה שהקידושין הם באותה מעמד של החופה עצמה].

כ

ועכ"פ אם מתדבקין ח"ו לכחות הסטרא אחרא, הוא בחינת אשת איש שזינתה ח"ו

און אַז חס ושלום אַז מ'איז דבוק אין 'אַנדערע כוחות' [של הסטרא אחרא], איז דאָס אַן ענין [פון] עריות, דאָס איז דאָך [ווי] אַן אשת איש [שזינתה ח"ו תחת בעלה]^{יח}.

^{יז} שהסוטה שנסתרה עם איש אחר, אסורה לבעלה, וכ"ש אם זינתה בודאי.

^{טז} אלא שרבינו חזון תחלה להמשיך ענין הקדוש לזה.

^{טז} וכמבואר בהקדמת רש"י על שיר השירים, וז"ל: שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין לגלות גולה אחר גולה, חורבן אחר חורבן, ולהתאונן בגלות זו על כבודם הראשון, ולזכור חבה ראשונה אשר היו סגולה מכל העמים, לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה (הושע ב, ט) ויזכירו את חסדיו, ואת מעלם אשר מעלו, ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים. ויסד הספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות, משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעוריה אליו, גם דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יפייה וכשרון פעלה אשר נקשר עמה באהבה עזה, להודיעה כי לא מלבה עָנָה, ולא שילוחיה שילוחיה, כי עוד היא אשתו והוא אישה, והוא עתיד לשוב אליה.

^{יז} בספר הפלאה (על כתובות, דף ז:): מקדש את עמו ישראל על ידי חופה וקידושין. כתב מהרש"א ז"ל בחדושי אגדות, דקאי על מתן תורה שהם קידושין לישראל, כמו שאמרו חז"ל (ברכות נו.) בפסוק תורה צוה לנו משה מורשה (ברכה לג, ד), אל תקרי מורשה אלא מאורסה, והחופה כתב הוא ז"ל דהוא השראת שכינה במשכן. ובספרים אחרים (שטה מקובצת בשם גליון תוספות) ראיתי, דמעמד הר סיני דכתיב וייתיבבו בתחתית ההר (יתרו יט, יז) מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית (שבת פח.), הוא ממש ענין יחוד החופה. ובוה שייך לשון חופה וקידושין שכתבו המפרשים [נדלאורה היה לו להקדים קידושין לחופה, אבל] היינו במקום שהקידושין נעשים תחת החופה, וכן היה במעמד הר סיני שקבלו התורה בעמדם תחת הר סיני. [נעיי"ש עוד באורך].

^{יח} וכמו שמצינו בלשון הכתוב (וייל, לא, טז) וְגַם הָעָם הָיָה אֶחָד וְאֶחָד יִבְרָהּ הָאָרֶץ (דברי יואל). - וכן מצינו

כא

ובאמת הוא רק משל ודמיון בבחינת זנות, אבל אין כן בעצם, כי אותם ששורש נשמתם הוא מקדושת ישראל והם מאמינים בה, אין להם 'דביקות אמיתי' רק עם הקב"ה, ואין הקב"ה עוֹבֵם להיות 'דבוק' ח"ו להטמא אחרא, כדי שלא יהיה בחינת גילוי עריות ממש, ולכן שפיר מהני התשובה שיוכלו לחזור ולשוב אליו יתברך

נָאֵר הקב"ה לֵאזֵט נישט אידן פֿאַרפֿאַלן אין גלות. דאָס איז דאָך נאָר א 'דמיון' ללדמות ענין החטאים של כנסת ישראל כאילו ח"ו זינתה ונתדבקה לכחות אחרים, אבל אין כן בעצם]. איבערדעם איז עס טאָקע דוחה [התשובה את לא תעשה שבתורה, והקב"ה מחזיר אליו השבים. ווייל] דאָס איז אַלעס נאָר א דמיון פֿאַר די אויגן [כאילו נדבוק ח"ו לכחות אחרים], אָבער אליבא דאמת, חס ושלום קיין 'דביקות אמיתי' איז נישטאָ, נאָר ביי אידן מיט הקדוש ברוך הוא. חס ושלום אינגאנצן חלילה 'דבוק' מיט די 'אנדערע כוחות', זענען אידן נישט.

אויסער די וואָס זענען אינגאנצן [ארויס], זיי זענען נישט אין כלל ישראל, [שעליהם כתב הרמב"ם (באגרת תימן) כי] בידוע שלא עמדו אבותיהם על הר סיני^ט, [כי הם] פון די כיתות הערב רב וואָס זענען נישט גערעכנט בין ישראל.

אָבער די וואָס זיי האָבן אין זיך א ניצוץ [של קדושת ישראל], זענען נישט אינגאנצן [דבוק ח"ו בכחות אחרים. שהרי] ווען חס ושלום מ'זאָל לאָזן פֿאַרפֿאַלן ווערן [אינגאנצן], הייסט דאָס לאָזט מען צו אויכעט א בחינת עריות.

כב

ישוב קושיא ו (באופן ראשון)

ובזה יכולין להבין פירוש דברי התוספות, כי אם היו מניחין ח"ו בשמים להוכיח עונות ישראל כאילו הם 'דבוקים' בטמא אחרא, אז היה נקרא בחינת גילוי עריות, כדמיון אשת איש שזינתה ח"ו. [ולכן מוכיחין בחינה זו ביום כיפור, שלא קטרגו על עונות ישראל. שהרי באמת אין ישראל 'דבוקים' בעצם לָשָׁם].

אפשר הייסט דאָס אויך אויף דער בחינה, דעס וואָס תוספות זאָגט [כי] אַז מ'איז מגִלָּה עֲוֹנוֹת ישראל איז עס נוגע אין אַ בחינה פון עריות.

כג

ווייל אידן זענען דאָך דמיון [ווי אַז] אידן זענען אַן אשת איש, מְקוֹדֵשׁ צו הקדוש ברוך הוא, [ונדכתיב] (ישעי' ג, א) **מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר מִכְרָתִי** [אַתְּכֶם] לֹא (ישעי' ג, א), [ווי] ס'שטייט דאָך^ב [שבימי יחזקאל טענו ישראל וכי] עבד שמכרו [רבו כלום יש לו עליו], זיי האָבן גע'ט'ענ'ה'ט ס'איז [ווי] גירושין [במה שהגלם לבין האומות], און הקדוש ברוך הוא זאָגט (ישעי' שם) **אֵי זֶה [סִפְּרָן] כְּרִיתוֹת אִמְכֶּם**, זאָגן חכמינו ז"ל [פֿשֵׁט] אין פסוק, [אַז] הקדוש ברוך הוא האָט נישט געגעבן חלילה קיין גט כריתות פֿאַר אידן, אפילו זיי זענען געגאנגען אין גלות.

עוד הרבה פסוקים כאלו, וכגון בפרשתן (אחרי י, י) וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זִבְחֵיהֶם לְשִׁעִיר אֲשֶׁר הֵם 'זִנִּים' אַחֲרֵיהֶם, וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֶת כָּל הַזִּנִּים אַחֲרָיו 'לְזִנוֹת' אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ (קדושים כ, ה), וְהִנָּפֵשׁ אֲשֶׁר תִּפְגֹּה אֶל הָאֵבֶת וְאֶל הַיָּדְעָנִים 'לְזִנוֹת' אַחֲרֵיהֶם (שם, ו).

^ט והיינו ששורש 'נשמתם' אינו מכלל ישראל, רק מן הערב רב והעמלקים. וכמו שביאר רבינו בכ"מ.

^ב בגמרא סנהדרין (קה): מִדּוּעַ שׁוֹכְבָה הָעֵם הַזֶּה יִרְשָׁלַיִם מִשׁוּבָה נִצְחָת וְגו' (ירמ' ח, ה), אמר רב, תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא וכו'. שמואל אמר [פירש"י: שמואל אמר מאי תשובה נצחת], באו עשרה בני אדם וישבו לפניו, אמר להן חזרו בתשובה, אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה, כלום יש לזה על זה כלום, [ומאחר שמכרונו הקב"ה לנכודנצר וגרשנו מעליו, יש לו עלינו כלום]. אמר לו הקב"ה לנביא, לך אמור להן [פה אָמר ה'] אֵי זֶה סִפְּרָן כְּרִיתוֹת אִמְכֶּם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוּשִׁי אֲשֶׁר מִכְרָתִי אֲתָכֶם לוֹ, הֵן בְּעוֹנֵתֵיכֶם נִמְכַּרְתֶּם וּבִפְשָׁעֵיכֶם שְׁלַחָה אִמְכֶּם.

אידן, מ'איז אַלץ, אַלץ איז מען מ'קדש צו הקדוש ברוך הוא, [ועל זה נאמר] [סוף פרשת קדושים] וְהִיָּיתֶם לִי קְדוֹשִׁים. אַזוי ווי מ'זאגט ה'רִי אֶת מְקוֹדְשֶׁת [לי, דפירושו שאתה 'נאסרת' לאחרים בשבילי]^א. איז טייטש אז זיי זענען 'מקודשת', זיי זענען 'אפגעשיידט' זיי זענען 'אסור' פאר יעדן [בשבילי].

פאר יעדן זענען אסור אידן, [און] זיי זענען נאך מובדל ומיוחד - מקודש - צו הקדוש ברוך הוא. [און] ווען חס ושלום [אז ס'איז] עפעס מיט אן אנדערן חלילה אן התקשרות, הייסט דאס גילוי עריות, [כדמיון] אן אשת איש, הייסט דאס גילוי עריות, [ווייל] הקדוש ברוך הוא גיט אויף דעם נישט קיין רשות.

כד

[ועל כן מכיון שענין העונות הם כדמיון בחינת זנות ועריות ח"ו, ועל כן אם המקטרג מזכיר עונותם של ישראל להאשימם כאילו הם דבוקים בסטרא אחרא, הוא ח"ו כבחינת גילוי עריות, כי באמת יש לימוד זכות על ישראל שאינם דבוקים בעצם בהסט"א רק בדרך מקרה מחמת כובד היצר. ולכן קורין פרשה זו ביום כיפור במנחה, כדי לעורר בשמים ענין זה של פרישה מעריות לעילא, שלא יקטרגו ח"ו על ישראל]^ב.

כה

ישוב קושיא ה (באופן ראשון)

ומתורין קושית הישמח משה, דשפיר יש שייכות להא דהקב"ה שומר משמרתה של תורה, גם בענין עריות ממילא איז הקדוש ברוך הוא שומר משמרתה של תורה טאקע ביי עריות. [ולא קשה עוד איך שייך דרשת ושמירתם אֶת מְשֻׁמְרֵתִי, בענין עריות. דהוא ע"י מה שאין הקב"ה עוזב את דביקותם של ישראל, באופן שח"ו יוכל להיות להם דביקות בהסטרא אחרא ח"ו בעצם].

כו

חקמה ליישוב קושיא ח-ו (באופן שני)

חומר הפנים של העון תלוי לפי קדושת המקום והאדם (עד אחר אות מה) באבן עזרא מבאר הפסוק שאמר יעקב הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּתִבְכֶּם, דקשה וכי אפשר שעד עתה היה נמצא אלהי הנכר בתוך ביתו של יעקב אבינו והשבטים אָבְעֵר קֶעַן זֵיין טאקע נאָךְ אַ בחינה דערינען.

לעולם, איך האָב דאָס פאַריגע מאָל נאָכגעזאָגט, וואָס דער אבן עזרא שטעלט זיך אין פרשת וישלח^ב, [אויף דעם וואָס] יעקב אבינו האָט געזאָגט (וישלח לה, ב) פאַר די שבטים הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר אֲשֶׁר בְּתִבְכֶּם וְהִחֲלִיפוּ שְׁמֹלֵתִיכֶם. פרעגט דער אבן עזרא, פרעגט ער וואָס עפעס, קאָן דען זיין [אז] ביז דעמאָלט איז געווען עבודה זרה ביי יעקב אבינו'ס שטוב? ביי די שבטים? [אז הערשט] 'דעמאָלט' האָט ער געזאָגט הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר, פונקט דעמאָלט. און וואָס הייסט "הִסִּירוּ"? פאַרוואָס האָט ער גאָר 'אַרִיין' געלאָזט אין שטוב

^א וכמבואר בגמרא קידושין (ב:) על מה שהמשנה בפרק ראשון תני האשה "נקנית", ובפרק שני תני האיש "מקדש", דמעיקרא תני לישנא דאורייתא [קנין] ולבסוף תני לישנא דרבנן [קידושין], ומבאר הגמרא: ומאי לישנא דרבנן, דאסר לה אכולי עלמא כהקדש. - וז"ל התוספות שם (ד"ה דאסר): והרי את מקודשת לי, כלומר להיות לי, מקודשת לעולם, בשבילי. כמו (נדרים מה). הרי הן מקודשין לשמים, להיות לשמים. ופשטא דמילתא, מקודשת לי, מיוחדת לי ומזומנת לי, ומיהו אם היה אומר טלית זו מקודש לי אין נראה שיועיל, דגבי אשה במה דמתיוחדת להיות לו, היא 'נאסרת' לכל, אבל בכרך וטלית לא שייך למימר הכי.

^ב כן נראה בדרך אפשר בהמשך הענין בכוננת רבינו במה שהתחיל לבאר דברי התוספות בזה (אבל לא חזר 'לסיים' הענין בזה לדרך זו הראשון).

^ג באבן עזרא וישלח (לה, ב): הִסִּירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר. חלילה חלילה שישכח הנביא עם עובדת אלהי נכר. ופירושו תמצאנו (באבן עזרא) בפרשת וילך משה (לא, טז). [נדבריו שם הועתק להלן].

אַרײַן, וויאָזוי איז מעגליך אַז די שבטים האָבן געזאָלט גאָר אפילו 'אַרײַן' נעמען, האָבן געזאָלט אַרײַננעמען אַלײַהי נָכַר, ווי קומט דאָס צוין אים, ווי קאָן דאָס זײַן.

כז

וכתב והתירון על זה תמצא בפרשת וילך

זאָגט דער אבן עזרא, אַז די תשובה [על קושיא זון וועסטו זען [בפרשת וילך], ווייזט ער אָן מ'זאָל נאָכקוקן אין [אבן עזרא] פרשת וילך.

כח

ובפרשת וילך מתרץ האבן עזרא, דמצי הקב"ה אין שום שינוי, אבל מצד המקבלים יש שינוי לפי המקומות, ועל כן יש בחינות שאינם בכלל בחינת עבודה זרה בחוץ לארץ, אבל בארץ ישראל לצד קדושת המקום צריך להשמר יותר גם מבחינות כאלו. ולזה בבואם מחוץ לארץ ישראל, אמר להם יעקב שיסירו מהם גם בחינות כאלו שהפגם שלהם הוא רק לפי קדושת המקום

[און] אין פרשת וילך^{כז} (לא, טז) זאָגט ער אַזוי:

ס'שטייט [דאָרט אין פסוק] וְזֶה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֹכַר הָאָרֶץ, זאָגט ער [באבן עזרא], יעדע זאך איז לויט דעם "מקבל". הקדוש ברוך הוא איז אַחַד, די השפעה פון הקב"ה בכל מיני קדושות איז אַחַד, נאָר מצד די מקבלים קאָן קומען אַ שינוי, [וממילא] נישט איבערזאָל איז אײַניג, [נאָר ס'איז געוואָנדן] לויטן מקום.

איבערדעם זאָגט ער, אין ארץ ישראל איז דער פלאַץ פון קדושה, איז עס האַרבער. [וממילא] קאָן זײַן אַזאַ בחינה וואָס אין חוץ לארץ איז עס נישט קיין עבודה זרה [אַבער] אין ארץ ישראל הייסט דאָס אויך עבודה זרה.

זאָגט ער [דהווי ביאור הכתוב] וְזֶה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֹכַר הָאָרֶץ, דורכ'ן קדושת המקום הייסט עס עבודה זרה, אפילו אַ זאך וואָס ערגעץ אַנדערש העט עס נישט געהייסן קיין עבודה זרה, און דאָרטן איז אַלעס האַרבער. אַזוי זאָגט ער^{כח}.

כט

איבערדעם זאָגט ער, דאָס איז דער פֿשט - זאָגט ער - וואָס יעקב אבינו האָט געזאָגט הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר, [ווייל] לויט ווי זיי זענען געקומען דעמאָלטס קיין ארץ ישראל, דעמאָלטס זענען זיי געקומען קיין שְׂכֵם, האָט ער זיי געזאָגט, אפילו דעם וואָס אין חוץ לארץ איז עס נישט געווען אַ [איסור], ווייל דאָרטן בחוץ לארץ האָט עס נישט געהייסן נאָך קיין שְׂמֵץ עבודה זרה, אַבער ווען מ'קומט קיין ארץ ישראל הייסט עס אֱלֹהֵי הַנֹּכַר, [כי] לגודל הקדושה וואָס ס'איז דאָרט פאַרהאַנדן, [וואָס] דאָרטן טאָר גאָרנישט זײַן, לא מִיָּנִיָּה וְלֹא מִקְצָתוֹ, הייסט עס אֱלֹהֵי נֹכַר. אַזוי שטייט אין אבן עזרא.

^{כז} באבן עזרא וילך (לא, טז) בפסוק וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה שָׁכַב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזֶה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֹכַר הָאָרֶץ, כתב: ידענו כי השם אחד, והשינוי יבוא מהמקבלים, והשם לא ישנה מעשיו, כי כולם בחכמה. ומעבודת השם לשמור כח הקבול כפי המקום וכו', על כן אמר יעקב הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר וכו'.

ועיין ענין זה בדברי רבינו בכ"מ, ולדוגמא בס"ג יתרו תשכ"ח, וז"ל: ווי דער אבן עזרא זאָגט, ס'שטייט ביי יעקב אבינו, ער האָט געזאָגט הָסִירוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֹּכַר, פרעגט מען דאָך די קשיא, נו און יעקב אבינו ביז דעמאָלטס איז געווען ביי אים אָדער זיינע קינדער האָבן געהאַט עבודה זרה'ס אין שטוב? !. נאָר דער אבן עזרא זאָגט "דעם תירון וועל איך זאָגן אין [פרשת] וילך". אין וילך זאָגט ער אַז ס'איז פאַרהאַנדן [בחינות התלויות] לויטן 'פלאַץ', אַז מ'קומט קיין ארץ ישראל, דאָרט איז עס נישט טובל, דאָרט איז די קדושה [אַזוי גרויס], דאָרט הייסט עס שוין ע"ז, אין חוץ לארץ הייסט עס נישט קיין ע"ז, ווייל [לפני] דאָס מקום איז עס נישט אַזוי האַרב, דאָרט איז עס זייער האַרב, הייסט 'דאָס' אויך אַן עבודה זרה, אַזוי זאָגט דער אבן עזרא.

^{כח} ועיין ברמב"ן בפרשתן (אחרי יח, כה) מה שמבאר בענין זה באורך, ומביא שם דברי האבן עזרא אלו.

ל

וכעין זה מבאר האר"י הק' בכוננת כמה מאמרי הגמרא, דיש מדות רעות שהם "כאילו" עובד עבודה זרה, או "כאילו" בא על כל העריות. הדבונת דאף שמצד ההלכה אין דינם כך, אבל בעולמות העליונים ששם נחשב כל פנים קל לחמא גדול, שם נחשב בחינות כאלו כבחינת עבודה זרה או כבחינת עריות ח"ו

די ווערטער שטימען מיט די דיבורים וואָס דער אר"י הקדוש זאָגט, אויף די אַלע זאָכן וואָס שטייט אין די גמרא (שבת קה:) "כְּאִילוּ", כאילו עובד, כל הכועס 'כאילו' עובד עבודה זרה, כל המתגאה 'כאילו' בא על כל העריות (סוטה ד:), די אַלע זאָכן וואָס זיי שטייען [בגמרא], די כְּאִילוּ'ס. זאָגט ער, [דהנה] לכאורה אין דער הלכה איז דאָך פון דעם נישטאָ גאַרנישט, אַז ס'זאָל האָבן אַ שייכות מיט עבודה זרה, צי מיט עריות, צי די אַנדערע זאָכן וואָס די גמרא זאָגט די כְּאִילוּ'ס.

זאָגט ער, ס'איז לויט די עולמות, ווייל אין די העכערע עולמות וואָס אַלעס איז זייער הייקל, דאָרטן הייסט אַזאָ בחינה [של כעס או גאווה] 'כאילו' [עובד], הייסט עס ע"ז. ממילא די וואָס זענען דאָ נידון, דאָ אויף דעם עולם, איז מען דאָס נישט דין מיט דער בחינה, איז מען נישט דין אַ 'כועס' פאַר אַן עובד ע"ז, און כל המתגאה [איז מען נישט דין] כאילו בא על כל העריות כולם. אָבער אַז ס'קומט אין די העכערע עולמות, ווען איינער דערגרייכט שוין העכער, מ'קומט העכער אַרויף, מ'גייט העכער אין די אויבערשטע עולמות עליונים, איז דאָ אַזעלכע מקומות וואָס ס'איז הויעך, און דאָרט האָט עס די זעלבע צורה [כעבודה זרה], איז עס אויף דער זעלבער בחינה, הייסט עס [הכועס ווין] עבודה זרה, און 'דאָס' [גאווה] הייסט עריות, וכהנה די אַלע כְּאִילוּ'ס. אַזוי זאָגט דער אר"י הקדוש.

לא

ממילא שטימט דאָס [דברי האר"י הק' דבחינת העון תלוי לפי קדושת ומעלת המקומות] מיט די דיבורים וואָס ער זאָגט [באבן עזרא], אַז דאָרטן איז פאַרהאַנגן [אזא בחינה פון] אַלְהִי הַנֶּכֶד, אין ארץ ישראל, וואָס אין חוץ לארץ הייסט נישט קיין אַלְהִי הַנֶּכֶד.

לב

ביאור דברי הגמרא בתוכות, בענין הדר בחוץ לארץ

ועל דרך זה יש לפרש מה שאמרו ריבוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, כאילו עובד עבודה זרה

אפשר איז [דאָס] אויך דער פֿשֿט, דאָס איז איינס פון די פֿשֿט'ים, [אויף וואָס] די גמרא זאָגט (כתובות קי:) כל מי שדר [בחוץ לארץ] - ער איז היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ¹⁰ - כאילו עובד עבודה זרה. שנאמר (שמואל א' כו, יט) [שאמר דוד המלך] כִּי גִרְשׁוֹנִי [פירש"י מארץ ישראל] מִהֶסְתַּפַּח בְּנַחֲלֹת ה', לֵאמֹר לִךְ עֲבַד אֱלֹהִים אֲחֵרִים. [וכי מי אמר לו לדוד לך עֲבַד אֱלֹהִים אֲחֵרִים, אלא לומר לך, כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים].

לג

ובפשטות מיירי בזמן הבית שיש ממשלת התורה רק בארץ ישראל, ולכן היוצא מתחת ממשלת התורה לממשלת העכו"ם נחשב כעובד עבודה זרה, וכפירש"י בפרשת ואתחנן דמשנעשו עבדים לעובדיהם, נחשב כאילו נעשו עבדים להם

הגם דאָס פשטות איז דאָך [פֿשֿט] אַזוי ווי יונתן בן עוזיאל זאָגט, דער תרגום יונתן¹¹, ווייל דאָס איז דאָך געווען בימים ההם, [ווען] מ'איז געווען [בארץ ישראל] אונטער די ממשלה פון שאול המלך, אַ ממשלת התורה.

¹⁰ וכפירוש הרי"ף בעין יעקב שם, דמה שאמרו הדר בחוץ לארץ, מיירי ביוצא מארץ ישראל לדור בחוץ לארץ, וכדמיתיי ראייה מדוד שיצא מארץ ישראל לחוץ לארץ. ועיין בזה ביואל משה (מאמר א, סימן א וסימן ד).

¹¹ בתרגום יונתן (שמואל שם) מתרגם: אֲרִי תִרְכִּינִי יִמָּא דִּין מִלְמִיד בַּחֲסִנְתָּ עָמָא דְהָ, לְמִימַר אֲזִיל דָּוִד בִּינִי עִמְמָא פְּלַחִי טַעוּתָא.

[און] ס'שטייט (ואתחנן ד, כח-כו) [והפ"ן ה' אֶתְכֶם בְּעֵמִים] וְעַבְדְּתֶם שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים עֵץ וְאֶבֶן, [פירש"י] משנעשו עבדים לעובדיהם, הייסט מען כאילו עבדו עבודה זרה. אַז מ'איז משועבד צו 'עובדי' עבודה זרה.

ס'איז גיווענדט צו וועמען מ'איז משועבד, [וויכין שיצא דוד מתחת ממשלת תורה של שאול, וברח אל ממשלת עובדי ע"ז של פלשתים, לכן אמר כי גרשוני היום וגו' לאמר לך עבוד]. איבערדעם דאָס איז דער פֿשט, כל היוצא מארץ ישראל, [וויין רש"י זאָגט עס אַרויס אין תנ"ך אויפן אָרט^{כב}, אַז דאָס מיינט מען "בזמן הבית", ווען ס'איז דאָ אַ ממשלת התורה, און אַז מ'גייט אַרויס אונטער אַ ממשלת עובדי עבודה זרה, הייסט מען כאילו עבדו עבודה זרה. און דער תרגום יונתן זאָגט אויך אַזוי אַרויס בפירוש^{כט}. אָבער אויף דעם איז דאָ פֿשטים שונים נאָך.

לד

אבל לדרכינו י"ל דהכוונה דמכיון שיש בחינות כאלו שבארץ ישראל נחשב כעבודה זרה ולא בחוץ לארץ, ועל כן היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, כיון שמפקיע עצמו מחיוב אזהרת בחינות כאלו ופוסט עצמו מהם, נחשב כאילו עו"ל. וכעין מה שכתב רש"י במעם האיסור שלא לצאת מארץ ישראל, דהוא עבור שמפקיע עצמו ממצות התלויות בארץ

נאָר לדרכינו קאָן זיין דאָס איז אויך אַ פֿשט.

וואָרן אַז מ'איז דאָרטן [בארץ ישראל], איז דאָך דאָ אַסאך בחינות וואָס זענען עבודה זרה, [און אָבער] אַז מ'קומט אַרויס אויף חוץ לארץ, איז עס נישט אַזוי האַרב. ממילא ווילאָנג מ'איז דאָרט [בחוץ לארץ], טוט ער זיך דאָך פֿטֿרֿ'ן פון אַזעלעכע בחינות וואָס דאָרט [בארץ ישראל] הייסט עס עבודה זרה, [ולכן] הייסט עס כאילו עובד עבודה זרה, [על 'שמפקיע עצמו' מדין שמירה והרחקה מבחינות כאלו].

אַזוי ווי רש"י זאָגט (בבא בתרא צא). [בטעם אומרם] אין יוצאין מארץ ישראל לחוץ לארץ, [דוזהו] ווייל מ'איז זיך מפקיע פון מצות התלויות בארץ.

[וכן לעניינינו], דאָ איז מען זיך מפקיע פון אַזעלעכע בחינות, מ'איז זיך מפקיע פון אַזעלעכע בחינות וואָס זענען אַזוי ווי עבודה זרה, איבערדעם הייסט עס כאילו עבדו.

^{כב} ברש"י (שמואל שם): כי גִּרְשׁוֹנִי. מארץ ישראל: לך עבד אֱלֹהִים אֲחֵרִים. היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ "בזמן הבית", כאלו עובד עבודה זרה. ויונתן תרגם אָזִיל דָּוִד בִּינִי עֲמִיָּא פְּלַחִי טַעֲוִתָּא.

^{כט} וז"ל רבינו ביואל משה (א, ה): ובלאו הכי ברוב כתיב התנ"ך בשמואל א' כ"ו, מבואר ברש"י ז"ל שם על הכתוב גִּרְשׁוֹנִי וגו' לֵאמֹר לך עֶבֶד וגו', היוצא מארץ ישראל לחוץ לארץ "בזמן הבית" כאלו עובד עבודה זרה, ומבואר בפירוש שאין זה אלא בזמן הבית.

אמנם באיזו דפוסים נשמטה תיבת "בזמן הבית", אולם גם בלאו הכי, כיון שהביא רש"י ז"ל שם על זה מה שכתב התרגום יונתן אִזִּיל דוד בִּינִי עֲמִיָּא פְּלַחִי טַעֲוִתָּא, שמענין דכשהולך בגולה נקרא כאילו עובד עבודה זרה. וגם בפרשת ואתחנן על הכתוב וְעַבְדְּתֶם שָׁם אֱלֹהִים, פירשו שני התרגומים תרגום אונקלוס ותרגום יונתן, וכן ברש"י ז"ל כתב כתרוממו, משאתם עובדים 'לעובדיהם' כאילו אתם עובדים להם.

והרי לך מבואר להדיא שמחמת זה נקראו ההולכים בגולה בין האומות כאילו עובד עבודה זרה, יען שנעשו משועבדים לעובדי עבודה זרה, וזה לא היה שייך רק בעת שהיו ישראל שרויין על אדמתם, והיתה שמה ממשלה המאמינים בהקב"ה, ומפני שיצאו משם והלכו להם תחת ממשלת עובדי עבודה זרה, נקראו כך שהם כאילו עובד עבודה זרה. וכן הביא רש"י ז"ל שם בתנ"ך שמואל א' על הכתוב כי גִּרְשׁוֹנִי וגו' את דברי התרגום יונתן שפירש כן, וכן פירש רש"י ז"ל בכתובות דף ק"י בהך מימרא דהדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה, שלמדו מדוד, וכתב רש"י ז"ל שנאמר כן בדוד מפני שהיה צריך לברוח מארץ ישראל "אל מלך מואב ואל אֶכִיש", ולא אמר הטעם בשביל שברח לחוץ לארץ, אלא בשביל שברח אל מלך מואב ואל אֶכִיש, והרי שהטעם הוא רק בשביל הממשלה.

[ועיין עוד ביואל משה (ב, כז). ובס"ג תשא תשי"ד, תצא תשי"ד ועוד].

לה

[א] ביאור דברי הגמרא סנהדרין, על הפסוק וַיְהִי דָּוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ - ב] ודברי המדרש בפסוק חֲבוּרָה עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנֵּחַ לוֹ - ג] ודברי הגמרא כל המחליף בדיבורו כאילו עובד ע"ז

[א] מבואר בגמרא ענין תמוה, דכשרח דוד מאבשלום ביקש לעבוד ע"ז, ואמר לו חושי הארצי

מלך שכמותך יעבוד ע"ז, והשיב לו מלך שכמותי ידרגנו בנו, ואמר לו דהוא בשביל שנשא יפת תואר

איבערדעם דאָס קען זיין די זעלבע בחינה אפשר, דאָס איז טאַקע דער פֿשט [אין דעם וואָס] די גמרא זאָגט אַז דוד המלך, ביקש דוד, [דבזמן שמרד עליו אבשלום בנו, אמר הכתוב] (שמואל ב' טו, לב) וַיְהִי דָּוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ [אָשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לְאַלְקִים, ודרשו בגמרא] ביקש דוד לעבוד ע"ז, האָט אים חושי [האַרצי] געזאָגט, מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה.

לו

וקשה מאוד, איך אפשר לחשוב על דוד המלך שביקש ח"ו לעבוד ע"ז. וגם מה שאמר

לו מלך "שכמותך" יעבוד ע"ז, וכי לאיש אחר שאינו כמותו היה מותר לעבוד ע"ז ח"ו

[א] איז דאָך אַ הפלא ופלא. וואָס עפעס חס ושלום, קאָן מען גאָר קלערן [אין] דוד המלך האָט געוואָלט דינען די עבודה זרה?

[ב] און וואָס איז דער תירוץ [מה שאמר לו חושי האַרצי] "מלך שכמותך" [יעבוד עבודה זרה]. און אַן אַנדערער איד מעג יא?

לז

[ב] ויש לומר בהקדם מה שפירשתי דברי הגמרא בפסוק חֲבוּרָה עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנֵּחַ לוֹ, דאפילו בעובדי עבודה זרה,

בזמן שיש שלום ביניהם הנח להם. דקשה מאוד וכי איזה תועלת יש אם הרשעים עו"ז יש להם שלום, והלא

אדרבה אמרו הדפיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם

נאָר וואָס דען, [יש לומר בהקדם וואָס] כ'האָב געזאָגט פֿשט, [אויף דעם וואָס] ס'שטייט דאָך, די גמרא זאָגט^ל [על הפסוק] חֲבוּרָה עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנֵּחַ לוֹ [הושע ד, יז], אפילו ביי עובדי עבודה זרה, בזמן ששלום ביניהם [איז] הִנֵּחַ לָהֶם.

איז אויך אַ פלא. [דהלא] אַז זיי זענען עובדי עבודה זרה זענען זיי דאָך רשעים, [און] די גמרא זאָגט דאָך (סנהדרין עא:) כינוס לרשעים רע להם ורע לעולם, פיזור לרשעים טוב להם וטוב לעולם, [ואם כן] וואָס איז דער פֿשט חֲבוּרָה עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנֵּחַ לוֹ, וואָס איז די מעלה ביי עובדי עבודה זרה אַז ס'איז 'שלום'?

^ל בגמרא סנהדרין (יז): אמר רב יהודה אמר רב, ביקש דוד לעבוד עבודה זרה [להראות עצמו כאילו עובד ע"ז], שנאמר (שמואל ב' טו, לב) וַיְהִי דָּוִד בָּא עַד הָרֹאשׁ אֲשֶׁר יִשְׁתַּחֲוֶה שָׁם לְאַלְהִים. ואין ראש אלא עבודה זרה, שנאמר (דניאל ב, לב) הוּא צִלְמָא רִאשֵׁהּ דִּי דְּהַב טָב. וְהִנֵּה לִקְרֹאתוּ חוּשֵׁי הָאָרְצִי קִרְוַע כְּתָנָתוּ וְאַדְמָה עַל רִאשׁוֹ, אמר לו לדוד, יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה. אמר לו, מלך שכמותי יתְרַגְּזוּ בְּנוֹ [ויתרעמו על מדותיו של הקב"ה], מוטב יעבוד עבודה זרה, ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא [שיאמרו שנענש על שעבד ע"ז]. אמר [חושי האַרצי] אין העונש בחנם, שיש טענה עליו [מאי טעמא קנסיבית יפת תואר [מַעֲכָה בַּח תַּלְמִי מֶלֶךְ גָּשׁוּר, שממנה נולד אבשלום (כמבואר בשמואל ב' ג, א). אמר ליה, יִפֶּת תֹּאֵר רַחֲמָנָא שְׂרִייה (תצא כא, יא). אמר ליה, לֹא דְרִשְׁת סְמוּכִין, דְּסִמִּיךְ לִיָּה (שם, יח) כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוּרָר וּמוֹרָה, כל הנושא יפת תואר, יש לו בן סורר ומורה. [ויעיין בדרוש רבינו בפרשת כי תצא, שמאריך בכמה אופנים בביאור דברי הגמרא אלו והמשך דבריהם].

^{לב} בבראשית רבה (ח, י): רבי אומר גדול השלום, שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם, אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהן, כיון ששלום ביניהם, שנאמר חֲבוּרָה עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנֵּחַ לוֹ, אבל משנחלקו מה הוא אומר (הושע י, ב) חָלַק לָבָם עֵתָה יִאָּשְׁמוּ. הא לְמַדָּת, גדול השלום ושנואה המחלוקת. ובמסכת כלה רבתי (ה, א): מפני מה חרבה ירושלם, בראשונה מפני עבודה זרה, ובאחרונה מפני שנאת חנם. הא לית בה תרתי, אמר לך רבי יוחנן, האי הקב"ה דקאמר הכי, אותי עובד, מה טעם, דתורת לא שמרו, הא אילו תורת שמרו, אותי לא עובד. ואי משום דקא מקשית בית שני, שאני שנאת חנם דחמיר טפי מעבודה זרה, ומגלך, דכתיב חֲבוּרָה עֲצָבִים אֶפְרַיִם הִנֵּחַ לוֹ, בזמן שהם מתחבבין, ואפילו לעצביהם, הנח להם, חָלַק לָבָם עֵתָה יִאָּשְׁמוּ. אי הכי בראשון אמאי, שאני בית ראשון דהוה מאריך להם הקב"ה מימות רחבעם.

ער דער עוללות אפרים (חלק ב, עמוד א, מאמר כג) פלאַגט זיך אין פֿשט.

לח

[ג] וביארתי הכוונה על פי דברי הגמרא כל המחליף בדיבורו כאילו עובד ע"ז, ולמד לה ממה שנאמר ביעקב ויהייתו "בעיניו" כמתעתע. וביארתי כי הכוונה על פי דברי האר"י הנזכרים, כי בעיני יצחק לגדול השנתו בעולמות העליונים, נחשב הפגם של המחליף בדיבורו כך

נאָר דאָס קען זיין.

[דהנה] לעולם זאָגט דאָך די גמרא (סנהדרין צב.) כל המחליף בדיבורו איז כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר (תולדות כז, יב) [אולי יִשְׁשִׁי אָבִי] וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעֵתֶּע, און ס'שטייט (ירמי' י, טו) [הַבֵּל הָמָה] מַעֲשֵׂה תַעֲתָעִים ווערט אָנגערופן עבודה זרה. דרש'נט די גמרא פון אַ גזירה שוה, [אז] המחליף בדיבורו איז כאילו עובד עבודה זרה.

[והרי] אליבא דאמת קען מען דאָך נישט זאָגן [אז] ס'איז 'דאָס', [דשקר הוא כמו עבודה זרה].

נאָר [הכוונה] ווי דער אר"י הקדוש זאָגט (לעיל אות ל) [שהכל תלוי לפי קדושת העולמות]. איבערדעם איז וְהִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמַתְעֵתֶּע, [שפסוק זה אמר יעקב לרבקה על יצחק, ולזה אמר "בעיניו", דהיינו] ביי יצחק אבינו, ער האָט דערגרייכט אין אַזעלעכע הויכע עולמות, ער איז געווען דבוק 'דאָרטן', [און] 'דאָרט' האָט ער געזען איז דאָס טאַקע געווען עבודה זרה.

ממילא רופט דאָך אָן די גמרא [בחינת ע"ז] לויט דעם, אליבא דאמת, לויט די הויכע עולמות קען דאָך זיין [אז] חלילה אַ שקר הייסט דאָך עבודה זרה.

לט

[ב] והנה מבואר בגמרא דמותר לשנות דיבורו מפני דרכי שלום

נאָר די גמרא זאָגט דאָך^{לב} [אז] מפני דרכי שלום מעג מען מִשְׁנֶה זיין [דיבור], ממילא אַז "מען מעג", הייסט עס שוין נישט קיין עבודה זרה.

מ

והוּא ביאור מה שאמרו דאפילו עובדי ע"ז בזמן ששלום ביניהם הנח להם, דאין הכוונה על ע"ז ממש, רק על בחינת המחליף בדיבור שנחשב כעו"ז, גדול השלום דוחה ענין זה להתיר לשנות בדיבורו

דעס איז דאָ דער פֿשט, אפילו חבור עֲצָבִים אַפְרִים, אפילו אַז ס'איז חלילה אַז ס'איז אַ שְׁקָר [וואָס] דאָס הייסט דאָך עבודה זרה, נאָר אַז ס'איז אָבער שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, אַז דאָס ברענגט אָבער שְׁלוֹם, זאָגט דאָך די גמרא מותר לשנות מפני השלום, וועגן דרכי שלום. - [עד כאן ממה שכבר אמרתי].

מא

[א] ועל דרך זה יבואר מה שאמרו שביקש דוד לעבוד ע"ז, והכוונה כי באותו הזמן ביקש תחבולה איך לשנות בדיבורו כדי להתענות לב אבשלום, וכמו שהיה לבסוף על ידי חושי הארץ ששעה כן, ושע"ז נהרג אבשלום לבסוף ונצול דוד מידו

אויף דער בחינה, דאָס קען זיין [במה שאמרו ביקש דוד לעבוד ע"ז].

^{לב} בגמרא יבמות (סה:) : ואמר רבי אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון, מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר (ירמיה' טז, יז) אֲבִיךָ צָוָה וגו' כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא וגו'. ר' נתן אומר מצוה, שנאמר (שמואל א' טז, ב) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלַיךְ וַשְׁמֵעַ שְׁאוּל וְהָרְגֵנִי וגו'. דבי רבי ישמעאל תנא, גדול השלום שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו, דמעיקרא כתיב (וירא יח, יב) וַאֲדֹנָי זָקֵן, ולבסוף כתיב (שם, יג) וַאֲנִי זָקֵנְתִּי.

[ויעיין בדברי יואל תולדות (ע' תקפג) בשם הברא מים חיים, דגם מפני השלום לא הותר שקר גמור, רק 'לשנות' הלשון, וכגון לומר מילתא דמתממע לתרי אפי, וגם זאת דוקא לשם מצוה על דבר שלום וכדומה, אבל בלא זה גם לשנות אסור].

[דהנה] דער פסוק^ל רעכנט דאָך אויס וויאַזוי ער [דוד המלך] איז ניצול געוואָרן [מיד אבשלום בנו, שְׁמָרְךָ בו ורצה להרגו].

איז דאָך אויך געוועזן מיט אַן הַמְצָאָה, ער האָט אים געגעבן [דוד לחושי עצה להפר עצה אחיתופל, וכמו שהתפלל דוד להשי"ת] סָפֵל נָא עֲצַת אַחִיתֹפֶל^ל (שמואל ב' טו, לא).
ער [חושי] האָט אים [לאבשלום] געזאָגט אַ שלעכטע עֲצָה וואָס ס'איז נישט געווען קיין אָמֶת [וכאילו שאם יעשה זאת יצליח להרוג את דוד].

'ער' [דוד] האָט אים געגעבן די עֲצָה [לחושי הַאֲרָכִי, שישׁוב לירושלים וירמה את אבשלום שהוא עבדו], ס'איז דאָך געווען אַ ליגנט, און אַזוי אַרומער איז ער [דוד] ניצול געוואָרן, אַזוי אַרום האָט מען אים מְנַצֵּחַ געווען אַבְשָׁלוֹם^ן, און ס'איז אַ שקר געוועזן.
על כל פנים [ראה דוד כן] ס'מוז גיין עפעס מיט אַ שקר.

מב

וביקש דוד מתחלה לחשוב כן בעצמו איך לעשותו, ואצל אדם גדול כדוד שדבוק בעולמות העליונים, הרי נחשב המחליף בדבורו כאילו עו"ז, ועל זה אמרו שביקש דוד לעבוד ע"ז

איבערדעם קען זיין, דוד המלך האָט אַליין 'שפעקולירט' וויאַזוי ער זאָל ניצול ווערן, האָט 'ער' געוואָלט גראַד זאָגן דעם שְׁקָר [בעצמו, מה שיאמר לאבשלום], האָט ער [חושי] אים געזאָגט ניין, [ואמר דוד 'וְהִפְרָתָה לִי אֵת עֲצַת אַחִיתֹפֶל', בלי הפרטים].
[ולכן] שטייט וועגן דעם [בגמרא] ביקש [דוד] לבוא עד הָרָאשׁ, ווייל לעולם ער דוד המלך איז געווען אַזוי "הויעך", ער איז דבוק געווען כסדר אין די עולמות העליונים, [ממילא] ביי "אים" איז דאָס געווען עבודה זרה.

מג

אבל אצל אדם אחר לא היה בזה איסור לעשות כן באותה שעה, שהיה בזה משום פיקוח נפש לדוד אָבער אַן אַנדערער האָט דאָס געמעגט טון 'דעמאָלטס', וועגן פיקוח נפש, האָט מען דאָך עס אודאי געמעגט טון. ער האָט דאָך מיט דעם מציל געווען אַלדינגס.

מד

ולזה אמר לו חושי הַאֲרָכִי מלך "שכמותך" יעבוד ע"ז, והיינו שלאדם כמותך נחשב המחליף בדבורו כעו"ז, ועל כן נתיח זאת לאיש אחר להמציא ערמה האִיך להמעות לב אבשלום

איבערדעם האָט ער [חושי הַאֲרָכִי] געזאָגט אָבער ניין, מלך "שכמותך" יעבוד עבודה זרה? אַזוי הויעך ווי 'דו' ביסט, ביי 'דיר' הייסט עס עבודה זרה, איבערדעם מוזט דיך אַכטונג געבן פון אַ שְׁקָר, קאַנסט עס איבערלאָזן פאַר אַן 'אַנדערן' וואָס ער דערגרייכט נישט אַזוי הויעך ווי דו, [ווייל] ווען מ'איז אַזוי נידעריג הייסט עס נאָכנישט קיין עבודה זרה, לאַז 'ער' דאָס טון, [שהוא יחפש דרך ואמתלא להעצה איך לעשות] דעם שווינדל וויאַזוי אַריינצודרייען אַבְשָׁלוֹם^ן.
איבערדעם האָט ער אים דאָס געזאָגט קודם, [מלך "שכמותך" יעבוד ע"ז]^ל.

^ל בשמואל ב' (פרק טו-יח), עיי"ש באורך. [ותוכן הדברים, כי חושי הַאֲרָכִי היה מיועצי דוד ביחד עם אַחִיתֹפֶל, ובשעה שמרד אבשלום התחבר אליו אַחִיתֹפֶל, וחושי הארכי היה נאמן לדוד, ובשעה שברח דוד מירושלים בא אליו חושי הארכי לברוח יחד עמו, אבל דוד צוה עליו לשוב לירושלים ולהטעות את אבשלום שהוא נאמן לו, כדי שיוכל להפיר עצה אחיתופל, ולהודיע לו מהנעשה בעיר, וכשנתן אחיתופל עצה לאבשלום לשלוח י"ב אלף גבורים וירדו את דוד להרגו תיכף ומיד, יעץ חושי הארכי להמתין עד שיתקבץ צבא גדול מן וּעד באר שבע, ומן השמים היה שישמע אבשלום לעצת חושי הארכי, ועי"ז נסבב שנהרג במלחמה, ודוד ניצול מידו].

^ל הוא לשון התפילה שהתפלל דוד לה'. ופירש במצודת דוד, דרצה לומר, אתה ה' סָפֵל עצות, לבל יעץ בחכמה. או רצה לומר שיתן בלב אבשלום לחשוב אשר עצה אחיתופל היא עצה סכלה.

מה

ועל דרך זה יש לבאר גם ההמשך שאמר דוד מלך שבמותי יהרגנו בנו, דמוטב לשנות הדיבור כדי שלא יתחלל שם שמים קען זיין [לבאר עוד בהמשך הגמרא, כי דוד המלך] ער האָט געפרעגט ווייטער [מלך שבמותי יהרגנו בנו, והכוונה כן ממה נפשך, אַז ער איז טאַקע אַזוי גרויס, ווי קומט דאָס אַז] יהרגנו בנו, ס'זאָל אַרויסקומען אַזאַ [חילול שם שמים].

צום סוף האָט ער אים געענטפערט דאָס איז וועגן יַפֿתֿ תאַר, כאָטשיג מ'האָט עס מתיר געווען, דִּרְשֵׁן איך סמוכים, [דסמך ליה פרשת בן סורר ומורה].

ס'איז נישט קיין נפקא מינה [להדרוש דכאן, ביאור סוף המאמר בזה]. אָבער על כל פנים דאָס קען זיין דער פֿשט [בתחלת המאמר, שאמר לו חושי מלך "שבמותך" יעבוד ע"ז, והכוונה] לויט דער בחינה [של דברי האר"י ז"ל, דהכל תלוי לפי קדושת ומעלת האדם והמקום, ולכן לצדיק כדוד נחשב ענין המחליף בדיבורו כבחינת ע"ז].

מו

עוד הקדמה ליישוב קושיא ה (באופן שני)

ועל דרך זה יובן גם הכתוב בַּבְּנֵי עָלִי ששכבו את הנשים, ומבואר בגמרא דהכוונה רק על שעכבו את היולדות מלחזור לביתם מיט דעם פאַרשטייט מען [וואָס] די גמרא זאָגט (שבת נה: יומא ט:) ביי די בְּנֵי עָלִי, [דכתיב] אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנָּשִׁים (שמואל א' ב, כב), זאָגט די גמרא, מתוך שִׁשָּׁהוּ את קְנִיָּהָן [שלא הזדרזו להקריב הזוג של 'קן' תורים או בְּנֵי יוֹנָה של נשים היולדות] מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבום.

לכאורה וויאזוי אָרום קומט דאָס צו דעם.

[והמפרשים המפרשים, כי על ידי] שָׁהוּ את קְנִיָּהָן, האָט מען זיי אויפגעהאַלטן [בירושלים], זענען זיי נְתַאָחַר געוואָרן [מלשוב לביתם, כשהגיע הזמן] ווען זיי זענען נתקרב געוואָרן לבעליהן, רופט עס אָן דער פסוק אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן. [אבל מ"מ עדיין קשה "וויאזוי אָרום קומט דאָס צו דעם", ולמה באמת נקרא כך].

מז

וכן לשון הכתוב הנאמר בראובן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה, ואמרו בגמרא דהכוונה רק על שבלבל יצועי אביו, וגרם בלבול הדעת ליעקב

[וכן בענין וואָס] מ'געפינט ביי ראובן, שטייט אַ פסוק מפורש (וישלה לה, כב) וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה, זאָגט די גמרא¹⁰ מתוך שבלבל יצועי אָביו, ער האָט מבלבל געווען דעם פאָטער, במשכבי אביו איז געווען אַ שטיקל בלבול הדעת, [לכן] רופט עס אָן דער פסוק וַיִּשְׁכַּב.

[והגם] ער האָט געמיינט לשם שמים הונדערט פראָצענט, לשם שמים, ער האָט תָּבַע געווען עֲלֵבוֹן אָמוֹ, וועגן כיבוד אָם. [אָבער] אַז ס'האָט גורם געווען [בלבול הדעת, נקרא כך], דער פסוק זאָגט מפורש וַיִּשְׁכַּב.

[וקשה גם כן למה באמת נקרא כך, והלא סוף סוף אינו בגדר זה להלכה].

¹⁰ ועיין בחינה זו בדברי יואל שלח (עמוד שצט), תצא (תנינא עמוד ריב).

¹¹ בגמרא שבת (נה:): אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, כל האומר ראובן חָטָא אינו אלא טועה, שנאמר (וישלה לה, כב) וַיֵּיָהוּ בְנֵי יַעֲקֹב שָׁנִים עָשָׂר, מלמד שכולן שקולים כאחת. אלא מה אני מקיים וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּלְגֶשֶׁת אָביו (שם), מלמד שבלבל מצעו של אביו, ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה. תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו, אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר אָרוֹר שָׁכַב עִם אִשְׁתּוֹ אָביו, ויבא חטא זה לידו, אלא מה אני מקיים וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּלְגֶשֶׁת אָביו, עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה.

מח

וכל זה יבואר על פי דברי האר"י הנזכרים, דרך לגודל מעלתו של ראובן ובני עלי בעולמות העליונים, נחשב זאת כפגם עריות [אבל לדרכינו יובן, כי הכוונה בכל זה] אלץ [מיט] דער בחינה וואס דער אר"י הקדוש זאגט, ווייל 'אויבן' הייסט אזא בחינה ווי יִשְׁכָּב, [וועל כן הכתוב מכנהו כן, כיון שלמעלה בגבהי מרומים הפגם הוא בבחינה כזה] ל"ו.

מט

התחלת ישוב קושיא ה (באופן שני)

ועכ"פ מבואר מדברי הגמרא בענין ראובן ובני עלי, דהתמא של עיכוב החזרת אשה לבעלה, או של בלבול הדעת להצדיק, נקרא בפסוק כפגם עריות. ואם כן כל העונות שמעכבים את הגאולה, ואת החזרת כנסת ישראל לשוב להקב"ה שהוא בעל נעוריה, הרי זה נקרא כפגם עריות, שהרי זהו עיכוב ופגם יותר גדול מהעיכוב שעשו בני עלי, וכן נגזר ע"ז בלבול הדעת לדביקות הצדיקים ובני ישראל בהקב"ה

דאס קאָן זיין די זעלבע.

[דהנה] דאָס הַתְּקַרְבוֹת יִשְׂרָאֵל [להקב"ה] וועט דאָךְ זיין לעתיד [בבחינת נישואין מחדש, כדכתיב] כִּי בְעֲלִיָּה עֲשִׂיָּה ה' צְ-בָאוֹת [ישעי' נד, ה], אידן וועלן צוריקקומען [להקב"ה שהוא כביכול בעל נעורם, וכמאמר הכתוב] [הושע ב, ט] אֵלֶכָה וְאָשׁוּבָה אֶל אִישִׁי הָרָאוּשׁוֹן. [ואם כן] אַז מ'האַלט אויף דעם גלות, דאָס איז נאָךְ מער [עיכוב ופגם] ווי שְׁהוּ אֶת קִנְיָהָ, אַז מ'האַלט אויף [התקרבות ישראל לאביהם שבשמים].

[שהרי] וואָס איז דען דער שְׁהוּ אֶת קִנְיָהָ? [אז] מ'האַט אויפגעהאַלטן הַחֲזָרְתָּן לְבִעֻלָּם. און [כל שכן] אַז מ'האַלט אויף דאָס גלות, דעם דביקות [און] הַתְּקַרְבוֹת יִשְׂרָאֵל לֵאבִיהֶם שְׁבֻשִׁמִּים [שיהיה לעתיד], ווערט עס אָנגערופן אָשֶׁר יִשְׁכָּבוּ, הייסט דאָךְ דאָס [א בחינת] גילוי עריות, [כעין שנאמר] יִשְׁכָּבוּ אֶת הַנָּשִׁים.

און [וכן] הייסט דאָךְ עס [כעין שנאמר] יִשְׁכָּב אֶת בְּלָהָה, בלבל יצועי אָבִיו. אַז מ'איז גורם אַ בלבול [הדעת] פֶּאָר אידן, צום דביקות ישראל לאביהם שבשמים, [הוא בחינת] בלבל יצועי אָבִיו. [שהרי בהגאולה לעתיד] דאָס איז דאָךְ אויף אַ בחינת הַתְּקַרְבוֹת [אשה לבעלה], נישואין מיט קידושין מיט חופה הייסט דאָךְ דאָס.

נ

ובאמת כשיבא זמן המיוחד להגאולה לא יעכב הקב"ה עוד הגאולה אפילו לרגע אחת

איבערדעם, דער בורא כל עולמים האָט מבטיח געווען, [אז] ווי נאָר ס'קומט די רגע פון די גאולה, וועט דער בורא כל עולמים אויסלייזן אידן [בלי עיכוב אפילו רגע א']. נאָר [דערווייל] ס'איז נאָכנישט די צייט, [כי כן] ראתה חכמתו יתברך.

נא

וכמו שהיה במצרים, דאָף שנתעכבה הגאולה קודם בוא הרגע המיוחד, ואפילו כשכבר גירשם פרעה לצאת משם, עדיין המתניו עד עצם היום בבוקר. אבל כשבא רגע הגאולה לא עיכבם הקב"ה אפילו כהרף עין, וכמבואר במדרש

אָזוֹי שְׁטִיט אין מצרים, האָט זיך געצויגן און געצויגן [די גאולה, און] אפילו ס'איז שוין פֶּאָרטיג געווען, פרעה האָט זיך שוין געיאָגט [בחצי הלילה, ואמר להם קומו צאו מתוך עמי], האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט ניין, לא תֵּצֵאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד "בֹּקֶר" (בא יב, כב).

ל"ו וכן הוא בדברי יואל אמור (עמוד רח) שהביא ב' מאמרים אלו, ואח"כ כתב: וטעם הדבר, כי לצד גודל מעלתם, גם פגם כל שהוא נחשב להם כחטא גדול. וכמו שפירש האר"י הקדוש מה שמצינו בדברי חז"ל שהפליגו לומר כל המתגאה כאילו עובד ע"ז, וכן בכמה דברים, דאָף שבעוה"ז אין עונש המתגאה כעובד ע"ז ואינו נידון בבי"ד על כך, אך בעולמות העליונים לגודל קדושת המקום וזכותו נחשב עליו כאילו עבד ע"ז.

די סברא העט דאך געווען [אז] ווי פריער מ'זאל ארויס פון די שערי טומאה, [שהלא כבר עמדן] די לעצטע רגע, [כדכתיב] ולא יכלו להתמקמה (שם, ט). [נאך] דער בורא כל עולמים האט אבער געזען [אז] ס'איז נאכנישט די צייט, צום תיקון פעלט נאך אויס [להמתין עד הבוקר].

אָבער זאָגט דער מדרש דאָרט^ל, 'אָזוי ווי' [=ווי נאָך] ס'איז געקומען די רגע [המיועד של הגאולה], האָט הקדוש ברוך הוא נישט אויפגעהאַלטן אָף רגע אחת.

נג

וכמו כן בגאולה העתידה, כשיבוא זמן הגאולה יביא אותה הקב"ה תיכף, ולא יתעכב אפילו לרגע אחת, כי בבוא זמן הנישואין מחדש אסור לעכב עוד החזרת ישראל להקב"ה, שלא תהיה בחינת שהו את קניניה שהוא בחינת פנים עריות און אָזוי ביי די גאולה העתידה, אָזוי האָפט מען, רבי ברכיה זאָגט .. אָזוי שטייט^ט. דאָס איז בבירור, אַז ווען ס'וועט קומען קול דודי הנה זה בא (שיר השירים ב, ח), [איז] הקדוש ברוך הוא מְדַלֵּג עַל הַהֲרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבֻעוֹת (שם). אָזוי ווי ס'וועט קומען די רגע פון די גאולה, ווען דער בורא כל עולמים וועט אויסלייזן אידן, [לא יעכב אותם אף רגע אחת].

אידן אַליין וועלן פרעגן ס'איז נאכנישט אַלעס פאַרטיג, אָזוי ווי דער מדרש רעכנט אויס אין דעם שיר השירים אויפן פסוק קול דודי הנה זה בא^ב, אַז אידן אַליין וועלן זיך וואונדערן [האידן אנו נגאלין], און ס'שטייט דער בורא כל עולמים וועט זאָגן ס'איז שוין די צייט.

נג

ממילא [כשיבא הזמן], דער בורא כל עולמים וועט נישט אויפהאַלטן [הגאולה אף רגע אחת, שהיא] די בחינה פון שְׁהוּ אֶת קִנְיָהּ.

^{לח} בתנחומא (בא, ט): וְיִהְיֶה מְקַץ שְׁלָשִׁים שָׁנָה (בא יב, מא). כשהגיע הקץ, לא עכבם "כחרף עין". בט"ו בניסן נגזרה גזירה ונדבר עם אברהם אבינו בין הבתרים, בט"ו בניסן באו מלאכים לבשרו על יצחק, בט"ו בניסן נולד יצחק, בט"ו בניסן נגאלו ממצרים, בט"ו בניסן עתידין להגאל משעבוד גלות, וְיִהְיֶה מְקַץ שְׁלָשִׁים שָׁנָה, קץ אחד לכולם.

^{לט} עיין בשיר השירים רבה (ב, פסוק ז): אִם תִּעְרֹר וְאִם תִּעְזָרְרִי [את ההאכה עד שתחפץ] (שיר השירים ב, ז), וכו', ר' ברכיה אמר, אהבה שאהב הקב"ה לישראל, שנאמר (מלאכי א, ב) אֶהְבֵּתִי אֶתְכֶם אָמֵר ה'. מהו עד שתחפץ, מלכות של מעלן, לכשתחפץ מדת הדין, מאלוהי אני הוא מביאה בקולי קולות, ולא אתעכב, לכך נאמר עד שתחפץ.

^מ בשיר השירים רבה (ב, פסוק ח): קול דודי הנה זה בא, רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבנן. ר' יהודה אומר, קול דודי הנה זה בא זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה אתם נגאלין, אמרו לו, משה רבינו היאך אנו נגאלין, והלא אמר הקב"ה לאברהם (לך טו, יג) וְעָבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, ועדיין אין בידינו אלא מאתיים ועשר שנה. אמר להם, הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם, אלא מְדַלֵּג עַל הַהֲרִים (שיר השירים שם), אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קצים ועיבורין, מדלג על החשבונות ועל הקצים ועיבורין, ובחדש הזה אתם נגאלין, שנאמר (בא יב, ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵן רֵאשׁ חֲדָשִׁים.

ר' נחמיה אמר, קול דודי הנה זה בא זה משה, בשעה שאמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו, משה רבינו היאך אנו נגאלין, והלא אין בידינו מעשים טובים, אמר להם הואיל וחפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים, ובמי הוא מביט, בצדיקים שבכם ובמעשיהם, כגון עמרם ובית דינו. מְדַלֵּג עַל הַהֲרִים מְקַפֵּץ עַל הַגְּבֻעוֹת, אין הרים אלא בתי דינים וכו', ובחדש הזה אתם נגאליים.

רבנן אמרי, קול דודי הנה זה בא זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו, משה רבינו היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודת כוכבים שלכם, אלא מְדַלֵּג עַל הַהֲרִים ואין הרים אלא עבודת כוכבים וכו', ובחדש הזה אתם נגאליים וכו'.

ר' יודן, ור' חונאי. ר' יודן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ור' חונאי בשם ר' אליעזר בן יעקב אומר, קול דודי הנה זה בא, זה מלך המשיח, בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אומרים לו היאך אנו נגאלין, ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו בע' אומות, והוא משיבן שתי תשובות וכו', ובחדש הזה אתם נגאלין, הדא הוא דכתיב הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵן רֵאשׁ חֲדָשִׁים.

נד

וגם מה שהגאולה מתעכבת עתה עד זמן המיוחד להגאולה, הוא רק מצדנו ולא מצד הקב"ה, ששומר משמרתה של תורה שלא להשהות 'מצדו' את החזרת ישראל אליו

און [גם עד עתה שמתעכב הגאולה בעונותינו, הרי] דער בורא כל עולמים איז חלילה נישט מבלבל [את התקרבות ישראל] מצדו, ווי דער מדרש זאגט^{מא} [על הפסוק] אָנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי (מלאכי ג, ו), [איני יודע] מי שינה במי, צי הקדוש ברוך הוא שינה בישראל, צי ישראל שינו בהקדוש ברוך הוא, זאגט דער פסוק, - [אזוי] זאגט דער מדרש אין ילקוט אין פרשת האזינו, - זאגט ער אָנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי, הקדוש ברוך הוא האָט נישט משנה געווען. דער שינוי איז נאָר פון אונז, פון אידן. [אבל לא מצד הקב"ה, ונמצא דשפיר שייך ענין מה שהקב"ה שומר משמרתה של תורה, גם בענין עריות].

נה

ישוב קושיא ו (כאופן שני)

ומובן שפיר דברי התוספות והוכרת עונות ישראל למעלה, נחשב כגילוי עריות, שררי בזה מקפרינן על הגאולה ומתעכב החזרת ישראל להקב"ה

אָבער על כל פנים איז דאָס בחינת [גילוי עריות, מה שהגאולה מתעכבת]. דאָס קאָן זיין אפשר מיינט טאַקע אויך תוספות, דער מדרש (המובא בתוספות, כדלעיל אות ח), וואָס מ'ליינט [פרשת] גילוי עריות [ביום כיפור במנחה, כדי] הקדוש ברוך הוא זאָל נישט מגלה זיין עונותיהם של ישראל. [דהנה] די גילוי עונות, דאָס ברענגט די בחינות וואָס ס'הייסט, וואָס דער פסוק רופט עס אָן אָשר יִשְׁכַּבְנוּ. [ווייל] דאָס קאָן חלילה גורם זיין עיכוב הגאולה, [שהוא] בחינת שְׁהוּ אֶת קִנְיָהּ [הנאמר בבני עלי], אָדער אַ [בחינת] בלבול [הדעת] אזוי ווי ס'שטייט ביי ראובן'ן מיט יעקב אבינו.

נו

המשך ישוב קושיא ה (כאופן שני)

ועכ"פ שפיר שייך ענין מה שהקב"ה שומר משמרתה של תורה גם בענין עריות, ע"י שאין הקב"ה מניח להוכיח את עונות ישראל למעלה

אָבער על כל פנים יהיה איך שיהיה, זעט מען דאָך דאָרט אין תוספות, אַז פון הקדוש ברוך הוא, גילוי עונותם של ישראל הייסט אַ בחינה פון גילוי עריות. ממילא איז קיין שום קשיא נישט [פארוואָס] מ'האָט אַראָפּגעשטעלט דעם וִשְׁמֶרְתָּם אֶת מִשְׁמֶרְתִּי טאַקע ביי עריות, וואָרן וואָס ס'רירט אָן אין כלליות ישראל, [הרי] הקדוש ברוך הוא שומר משמרתה של תורה, מ'היט אָפּ די בחינה פון גילוי עריות. אזוי ווי יום כיפור איז מען דאָס אויך מזכיר [כדי לעורר בחינה זו אַז] הקדוש ברוך הוא זאָל דאָס אָפּהיטן.

נז

ואף שבודאי הקב"ה עושה כן מעצמו, שהוא שומר משמרתה של תורה, מכל מקום לעורר זאת גם באתערותא דלתתא, לכן אנו קורין פרשה זו ביו"כ במנחה

[ובאמת הרי] דאָס איז אַן הבטחה פון הקדוש ברוך הוא אין די תורה הקדושה [שנאמר בה וִשְׁמֶרְתָּם אֶת מִשְׁמֶרְתִּי, שהקב"ה לא יגלה עונות ישראל ולא יעכב עוד הגאולה בבוא הזמן],

^{מא} בילקוט שמעוני (האזינו, סוף רמז תתקמא) : עתידה כנסת ישראל שתעמוד לדין לפני המקום, ואומרת לפניו, רבוננו של עולם איני יודעת מי קלקל במי ומי שינה במי, אם ישראל קלקלו לפני המקום ואם המקום שינה בהן בישראל, כשהוא אומר (תהלים ג, ו) וַיִּגִּדוּ שְׁמִים 'צדקו', הוי ישראל קלקלו לפני המקום ואין המקום שינה בהן בישראל, שנאמר כי אָנִי ה' לֹא שְׁנִיתִי.

מ'איז נאָר מזכיר די זכותים [של ישראל]. מ'איז עס נאָר מזכיר [בקריאת הפרשה ביום כיפור במנחה, ווייל די הַזְכָּרָה יעדעס יאָר נוצט דאָךְ [באתערותא דלתתא] אויף מעורר רחמים צו זיין [לעילא], מקרב צו זיין דעם זמן הגאולה.

נח

איבערדעם זאגט ער וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶתִי [דייקא בפרשה עריות, אַז] הקדוש ברוך הוא איז שומר משמרתה של תורה, ער היט אָפּ די בחינה [שלא להזכיר עונות ישראל ושלא יתעכב הגאולה], וואָס ס'איז אַ בחינה פון גילוי עריות.

נט

ישוב הקשויות בפרשת קדושים

ישוב קושיא א

היצא לנו, מזה, איז דאָס פאַרהאַנדן [בחינת פרישה מעריות כלפי מעלה], אויף וואָס פאַר אַ בחינה ס'איז.

ס

הציווי קדושים תהיו, אף שבפשטות קאי על פרישה מעריות וגדר ערוה לפי פשוטו, מ"מ מונח בזה גם האזהרה מכל המדות רעות שאמרו עליהם כגמרא דנחשב "כאילו" בא על עריות, או מבחינה הנוכרת בענין ראובן או בני עלי שמכונה גם כן כזה דעס זעלבע לאָמיר צוריקגיין [לבאר הפסוק בפרשת קדושים], ביי קדושה שטייט אויך, כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה. נאָר וואָס הייסט דאָס גדר ערוה, [הרין] ס'איז פאַרהאַנדן גאָר בַּפְּשָׁטוּת [לפרוש פון] טאַקע חלילה גילוי עריות, דאָס הייסט אויך אַ בחינת קדושה.

אַבער למעלה אויבן הייסט דאָךְ עס גילוי עריות - טאַקע חלילה בפועל ממש - [אפילו] נאָר אַזעלעכע זאכן וואָס זענען "כְּאִילוּ", צי גאָר אַז מ'איז הַמְתַּנָּה [אין] כאילו בא על כל העריות כולן, [צין] די בחינה פון רְאוּבֵן'ן, דאָס איז גאָר אַ הייקעלע בחינה. ווער שמועסט²² [באם] חלילה אַז מ'טוט אַן עוֹן [גמור] וואָס ס'איז מְעַכֵּב די גאולה, דאָס איז דאָךְ זיכער גילוי עריות, [כי עיכוב הגאולה הוא בחינת] שְׁהוּ אֶת קִנְיָהּ. אַזוי כהנה וכהנה איז פאַרהאַנדן [בחינת] גדר ערוה וואָס ס'הייסט דאָרטן, וואָס ס'הייסט למעלה.

סא

וראיה לזה מסמיכות פסוק זה לפרשת עריות שבסוף אחרי שנאמר באותו ענין וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶתִי, שכביכול אצלו הוא כבחינה דקה, ולא כפשוטו. ונמצא דגם אזהרת קדשים תהיו, קאי אפילו על בחינות הדקות והראיה, הקדוש ברוך הוא האָט דאָךְ ביי זיך אליין אויכעט געזאָגט אַז ער האָלט [הרחקת] גילוי עריות, [ונכמו שהעמיד בפרשה זו את הפסוק] וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶתִי, די בחינה [של] קדושה פון גילוי עריות איז דאָךְ דאָ ביים בורא כל עולמים אויכעט, אַז דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט [וְשִׁמְרֶתֶם מִשְׁמֶרֶתִי] ער איז שומר משמרתה של תורה אויף גילוי עריות, זעט מען דאָךְ וואָס ס'איז פאַרהאַנדן, גדר ערוה איז נישט טייטש [נאָר] חלילה בפועל די עבירה פון גילוי עריות, נאָר [אויך] די הייקעלע בחינה, [כי] אפילו אויף אַזאָ אופן ברויך זיין אַ גדר ערוה, ברויך דאָךְ זיין די קדושה אויף אַזאָ אופן, [שהרין] "קדושה" הייסט דאָךְ פרישה מגילוי עריות, אַזוי זעט דאָךְ אויס, [שהרי] לכן זאָגט ער דאָךְ קדשים תהיו נאָךְ די פרשה פון עריות [וכדלעיל אות ה].

²² פירוש: ואין צריך לומר.

סב

וזהו שהכתוב מסיים ב' קדוש אני ה' אֱלֹהֵיכֶם, דהכוונה להדגיש שזוהו להיות קדושים גם בבחינות הדקות שהם לפי העולמות העליונים לעילא

קאָן מען דאָך מיינען, אַז מיט דעם איז מען דאָך שוין אַ "קדוש", אַז מ'איז נישט חלילה [עובר על זה ממש], מ'איז טאַקע מ'טוט נישט חלילה בפועל, מ'איז נישט עובר אויף די עריות שבתורה 'על פי פשטות'.

איבערדעם זאָגט ער [ב' קדוש אני ה' אֱלֹהֵיכֶם], דאָס [כפשוטו] הייסט טאַקע 'אויך' אַ בחינה [של] קדושה, אָבער דער 'עיקר' איז אויף דער בחינה, פון די בחינה [של] קדושה פון גדר ערוה וואָס מ'געפינט גאָר ביים בורא כל עולמים, [שהרין דער בורא כל עולמים האָט דאָך געזאָגט אויף זיך אויך וּשְׁמֵרְתֶּם אֶת מִשְׁמֵרְתִּי [בפרשה זו] ביי גילוי עריות, ממילא הייסט דאָך דאָס 'די' בחינת קדושה פון גדר ערוה וואָס ס'איז ביים בורא כל עולמים, 'דעס' איז מען מזהיר.

ווייזט מען אַז מ'דאַרף זיין נזהר פון די אַלע ענינים הדומים לזה [שהם בבחינת 'כאילו'], דאָס איז עד אין חֶקֶר, אין דעם ליגט שוין הויכע מדות וואָס אַ איד ברויך זיך מְשַׁלֵּם זיין, דעס וואָס נאָר אין די עולמות העליונים הייסט עס אַ בחינה פון עריות, ברויך צו זיין אַ קדושה אמיתיית.

סג

הקדמה לישוב קושיא ב-ג

(עד אחר אות ע)

נאָר דער אמת איז [דאפילו] אַזוי אויכעט [עדיין אינה המדריגה עילאה של קדושה דלעתיד]. (וכדיבואר להלן).

סד

[קושיא ד']

במדרש: קראתנו קדושים, הָסֵר מִמֶּנּוּ הַמּוֹת. וצ"ב השייכות

[דהנה] ס'איז דאָ אַ מדרש איז דאָ אין מדרש רבה^{מג}, אויף קדושים תהיו. [זיי האָבן געזאָגט] רבונו של עולם, קראתנו קדושים, הָסֵר מִמֶּנּוּ הַמּוֹת. לכאורה פאַרשטייט מען דאָך נישט וואָס דער פֿשט איז. דער זיידע זכרוננו לברכה אין ישמח משה (ריש קדושים) שטעלט זיך אויך, ער זאָגט פֿשט דערויף.

סה

ישוב קושיא ד

מבואר בגמרא, צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותן לימות המשיח, שוב אינן חוזרין לעפרן, שנאמר ויהי הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, מה קדוש לעולם קיים, אף הם לעולם קיימין

נאָר דער אמת לעולם איז עס אַ גמרא מפורשת. [דהנה] די גמרא זאָגט אין סנהדרין^{מז} (צב), צדיקים שחיים לעתיד לבוא שוב אינם

^{מג} בשמות רבה (תצוה לח, ב): הדא הוא דכתיב (חבקוק א, יב) הֲלוֹא אַתָּה מְקַדֵּם ה' אֱלֹהֵי קְדָשִׁי לֹא נָמוֹת וכו'. אתה גזור ואומר קדושים תהיו לאלהיכם, וכן זה הדבר אשר תעשה להם לקדש אתם (תצוה כט, א), רבון העולם אתה מבקש שְׁנֵהָא קדושים, הָסֵר מִמֶּנּוּ הַמּוֹת, שנאמר הֲלוֹא אַתָּה מְקַדֵּם ה' אֱלֹהֵי קְדָשִׁי וְלֹא נָמוֹת. אמר להם אי אפשר, ה' לְמִשְׁפָּט שְׁמָתוֹ (חבקוק סס). [ולשון רבינו בזה הוא מלשון הישמח משה שהביא כן דברי המדרש בקיצור].

^{מז} בגמרא סנהדרין (צב): תנא דבי אליהו, צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן [פירש"י: לימות המשיח, לאחר שיהיו] אינן חוזרין לעפרן, שנאמר וְהָיָה הַנֶּשֶׁאֶר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ כָּל הַכְּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלַם, מה קדוש לעולם קיים, אף הם לעולם קיימין וכו'.

חוזרים לעפרם, שנאמר (ישעי' ד, ג) וְהָיָה כָּל הַנוֹתֵר בְּצִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם קְדוֹשׁ יֵאמָר לוֹ, מה "קדוש" לעולם קיים, אף הם לעולם קיימין.

סו

ומבואר מזה כי הלשון "קדוש" מורה שהוא קיים לעולם

זעט מען דאך, [אז] ווייל ס'שטייט "קדוש" יאָמַר לוֹ, איז אַ סימן [אז] אין חוֹזְרִין לעִפְרָם, נאָר זיי בלייבן אַ נצחיות. זעט מען דאך אַז אַ "קדוש" הייסט, אַז ביי אים איז שוין נישט פאַרהאַנדן ער זאָל צוריק גיין, ער איז שוין אַ נצחיות.

סז

ולזה אמרו ישראל רביון שקראתנו "קדושים", על כן הסר ממנו המות, ונהיה קיימים לעולם

דאָס איז דער פֿשט, קָראַתנוּ "קְדוֹשִׁים", הָסַר מִמֶּנּוּ הַמָּוֶת. [ווייל] "קְדוֹשִׁים" איז אַ נצחיות.

סח

המשך הקדמה לישוב קושיא ב-ג

בענין "קדושה" יש הרבה מודיעות זה למעלה מזה

נאָר דער אמת, [בענין "קדושה"] אין דעם איז דאָ אַסאַךּ בחינות. ס'איז פאַרהאַנדן [בחינות ומעלות רבות בזה], אַזוי ווי די משנה זאָגט^{מ"ה} עֶשֶׂר קְדוּשּׁוֹת, אַלדינגס הייסט קדושה, אָבער ס'איז פאַרהאַנדן העכער און העכער. די גמרא רעכנט אויס עֶשֶׂר קְדוּשּׁוֹת, און יעדע קדושה איז העכער פון דער אַנדערער, און ס'הייסט אויך קדושה.

סט

וכפירוש האור החיים הק' בפסוק קדושים תהיו, והוא אזהרה תמידית להתקדש תמיד יותר ממדרגה למדרגה

ווי דער אור החיים הקדוש זאָגט^{מ"ו}, [דבציווי] קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ הָאֵט מען געזאָגט דאָס איז אַ מצוה תמידית, אפילו [אז] דו ווערסט שוין טאַקע אַ "קְדוֹשׁ", [אַבער] מ'קען גיין נאָך העכער, ס'איז פאַרהאַנדן "העכערע קדושה", מ'איז אַלץ מַצְוָה [להתקדש עוד יותר] עַד אֵין חֵקֶר, [מ'קען] קומען ביז צו משה רבינו, און נאָך העכער פון משה רבינו, [אַזוי ווי] ס'שטייט גאָר^{מ"ז} [אז] דער מלך המשיח וועט זיין העכער פון משה רבינו'ן.

^{מ"ה} במשנה מסכת כלים (א, ו-ו): עֶשֶׂר קְדוּשּׁוֹת הֵן, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֶׁת מְכַל הָאֲרָצוֹת. ומה היא קְדוּשָׁתָהּ, שְׁמִיבִיאִים מִמֶּנָּה הָעֶמֶר וְהַבְּכוּרִים וְשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, מה שאין מביאין בן מְכַל הָאֲרָצוֹת. עֲרֻת הַמִּקְשׁוֹת חוּמָה מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנָּה, שְׁמִשְׁלִיחַן מִתּוֹכָן אֶת הַמִּצְוֹרִעִים וכו'. לְפָנִים מִן הַחוּמָה מְקַדְּשֶׁת מִמֶּה, שְׁאוּכְלִים שֶׁם קְדוּשִׁים קָלִים וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי. הִר הַבֵּית מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנּוּ, שְׁאִין זָבִים וְזִבּוֹת נְדוּת וְיִזְלֻדוֹת נִכְנָסִים לָשֶׁם. הַחֵיל מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנּוּ, שְׁאִין גִּוִּים וְטָמֵא מֵת נִכְנָסִים לָשֶׁם. עֲרֻת נָשִׁים מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנּוּ, שְׁאִין טְבֹל יוֹם נִכְנָס לָשֶׁם, וְאֵין חִיבִים עָלֶיהָ חֻטָּאת. עֲרֻת יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנָּה, שְׁאִין מְחַסֵּר כְּפוּרִים נִכְנָס לָשֶׁם, וְחִיבִין עָלֶיהָ חֻטָּאת. עֲרֻת הַכֹּהֲנִים מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנָּה, שְׁאִין יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לָשֶׁם אֲלָא בְּשַׁעַת צָרָתָהּ, לְסִמְכָהּ לְשַׁחֲטָהּ וּלְהַנְפֹּחַ. בֵּין הָאוֹלָם וּלְמִזְבֵּחַ מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנָּה, שְׁאִין בְּעָלֵי מוֹמִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ נִכְנָסִים לָשֶׁם. הַחֵיל מְקַדְּשֶׁת מִמֶּנּוּ, שְׁאִין נִכְנָס לָשֶׁם שְׁלֹא רְחוּץ יָדַיִם וְרִגְלָיִם. קְדוּשַׁת הַקְּדוּשִׁים מְקַדְּשֶׁת מִמֶּה, שְׁאִין נִכְנָס לָשֶׁם אֲלָא כְּתֹן גְּדוֹל כְּיוֹם הַכְּפוּרִים בְּשַׁעַת הַעֲבוּדָה.

^{מ"ז} באור החיים הקדוש (יש, א): קְדוּשִׁים תִּהְיוּ, לשון עתיד, פירוש אין הפסק למצוה זו, כי כל שער מהקדושה אשר יקנס, עדיין ישנו בגדר הכנסת שער אחר למעלה ממנו, כי אין שיעור להדרגות הקדושה המזומנת לכל הרוצה ליטול את השם. וצא ולמד ממדרגות הנביאים זו למעלה מזו, ומשה עולה על גביהן, ואולי שיכול להיות הדרגה גדולה משה, והוא מדרגות מלכנו משיחנו המעוטר בעטרי עטרות, וכוונן מפסוק (ישעי' יא, ב) וְנָתַח עָלָיו רוּחַ ה' וגו'. ולדברי רז"ל (וזהר ח"ב ברע"מ קב.) כי משה שהיה הוא הגואל העתיד, וכמו שהארכנו בפירושן של דברים במקומן (אוה"ח וחי מט, יא), א"כ אין שיעור וגבול להדרגות הקדושה. לזה אמר תהיו, כי מצוה זו אין לה הפסק, ותמיד יִשְׁנָה בגדר מצוה זו להיות קְדוּשִׁים. ונתן טעם לדבריו, פִּי קְדוֹשׁ אֵין ה' אֱלֹקֵיכֶם שאין שיעור אל קדושתו יתברך, וחפץ ה' בבניו ידידיו להדמות לקונם בהפלטת הקדושה, ומעתה דון בדעתך להדרגות אשר תבא בהם.

^{מ"ז} בתנחומא (תולדות, יד): שִׁיר לְמַעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינַי אֶל הַקְּהָרִים וגו' (תהלים קכא, א), זה שאמר הכתוב (זכרי' ד, ז) מִי אֲתָה הָרִ הַגָּדוֹל לִפְנֵי זָרְקָבֵל לְמִישֹׁר, זה משיח בן דוד, ולמה נקרא שמו הר הגדול, שהוא גדול מן האבות, שנאמר (ישעי' נב, יג) הִנֵּה יִשְׁכְּלֵל עֲבָדֵי יְרוּם וְנִשְׂא וְגָבַהּ מֵאֵד, יְרוּם מֵאֲבוֹרָהּ, וְנִשְׂא מִיִּצְחָק, וְגָבַהּ מֵיעֶקֶב. יְרוּם

ע

ועיקר מדרגת לשון "קדושה" הוא מה שיתקדשו ישראל לעתיד לבא, והוא מדרגה שיתן הקב"ה "מצדו", אשר אז באמת יהיו לעולם קיימין וכמבואר בגמרא. אלא שעם כל זה גם על כל מדרגות של "קדושה" שישאל מתקדשין בזמן הזה "מצד", הן בפרישה מעריות והן בהתעלות המדות שעליהם אמרו "כאילו", הכתוב מכנה אותם בלשון קדשים תהיו

אָבער על כל פנים, על כל פנים וויאזוי דאָס איז, איז פאָרהאַנדן בחינות פון אַסאך 'קדושות'.

[והמדרגה העליונה שבוה] דאָס איז די קדושה פון לעתיד, און דעס איז טאַקע אַ נצחיות.

נאָר די תורה הקדושה רופט דאָס אויך אַן קדושה, וואָס אַ איד פלאָגט זיך אויף גדר ערוה [גם בזמן הזה], און [וואָס] מ'האַרעוועט זיך אויס די "מדות", [אפילו] אַלעס וואָס ס'איז 'דומה' חלילה צו עריות וואָס די גמרא זאָגט "כאילו". אָבער נכל העבודה שבזמן הזה] דאָס איז 'מצידם' [של ישראל בחינת] "קדושה".

אָבער 'דעס' [בחינת קדושה דלעתיד] וועט 'דער בורא כל עולמים' געבן פאַר אידן [מצידו].

עא

ישוב קושיא ב-ג

וזהו שאמרו במדרש יכול כמוני, דכונת הפסוק הוא רק כמדרגת הקדושה של ישראל לעתיד לבא, שזה יבא מצד הקב"ה דאָס קען זיין דער פֿשט אפשר, יכול כמוני, מיינט מען נישט טאַקע אַזוי ווי כביכול ווי דער בורא עולם, נאָר מ'מיינט אַזא קדושה וואָס 'השם יתברך' וועט געבן פאַר אידן אויף לעתיד.

עב

ובאמת על הקדושה דלעתיד אמרו "דעתידין" ישראל שיקראו "קדוש" שהוא שמו של הקב"ה. אבל כאן נצטוו מיד בלשון קדשים תהיו, וקאי על הקדושה שיתקדשו ישראל מצדם בזמן הזה, אשר באמת אין זה 'עצם' מדרגת לשון קדושה שהוא לעולם קיים, אלא נקראת בשם קדושה 'בלשון מושאל'

ס'שטייט^{מח} עתידין ישראל שיקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר "קדוש" יאָמַר לו. שטייט "עתידין" ישראל.

און דאָ שטייט קדשים תהיו 'שוין', אויף אַ נצחי. [שהרי] די תורה הקדושה איז דאָך געגעבן געוואָרן בכל עת ובכל זמן, איז דאָך עס שטייט 'שוין' קדשים תהיו. און דאָ שטייט "עתידין" ישראל.

עג

נאָר דעס [דלעתיד] איז גאָר אַן אנדערע קדושה, וואָס 'הקדוש ברוך הוא' וועט געבן, [בחינת] שמו של הקדוש ברוך הוא. אַצינדערט הייסט עס [טאַקע] קדשים תהיו, אָבער ס'איז נישט [בחינת] שמו של הקדוש ברוך הוא, ס'איז [נאָר] אַ 'לשון מושאל'. איבערדעם שטייט הערשט "עתידין" ישראל, און קדוש "יאָמַר" לו.

מאברהם, שנאמר (לך יד, כב) הִרְמֵיתִי יְדִי אֶל ה', וְנָשָׂא מִמֶּשְׁה, שאמר (בהעלותך יא, יב) כִּי תֹאמַר אֲלֵי שָׂאֵהוּ בְּחִיקָךְ, וְנִבְּה כַּמְלֵאכֵי הַשָּׁרֵת, שנאמר (יחזקאל א, יח) וְנִבְּתֶם מֵלֵאֵת עֵינַיִם, לִכְך נֹאמַר מִי אֲתָה הוּא הַגָּדוֹל.

^{מח} בגמרא בבא בתרא (עא:): אמר רבה אמר רבי יוחנן, עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה, שנאמר (ישעי' מג, יז) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו וְצִדְתִּיו אֵף עֲשִׂיתִיו. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, ג' נקראו על שמו של הקב"ה, ואלו הן צדיקים ומשיח וירושלים וכו'. אמר רבי אלעזר, עתידין צדיקים שאומרים לפניהן קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה, שנאמר וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַם קְדוֹשׁ יֹאמַר לוֹ.

לשון אחר קדושים תשי"ג

כדשו

כה

און דעס איז טאקע לעולם קיים, ווייל דעמאלטס וועט שוין נישט זיין קיין מות אויך נישט.

עד

וכמבואר בדברי התניא והמב"ט, דמצינו לשונות בתורה שהם רק בלשון מושאל' לפי הערך

אָבער 'די' קדושה נשבוזמן הזה, נקרא כך בלשון מושאל, ווין די תורה הקדושה רופט עס אָן אויף אַסאַך זאַכן [בלשון מושאל].

ווי דער תניא זאגט 'פאָרנט' [בתחלת ספרו^ט], דמצינו כיוצא בזה 'ס'איז אַ לשון מושאל, [ומיירי שם] אַקעגן [לשון] "צדיק".

און אַזוי שטייט אין מב"ט, 'ס'איז אַ תשובה מב"ט' [שהביא ראה] אַזוי ווי 'ס'שטייט [בפסוק] וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל תִּהְיֶה (משפטים כג, ז), כאָטש ער איז נישט קיין "צדיק" [בעצם], 'ס'איז אַ לשון מושאל [על שנצטדק בדינוא בבית דין]^ב.

^ט בליקוטי אמרים תניא (פרק א): ובגמרא סוף פרק ט' דברכות (סא), צדיקים יצר טוב שופטן כו', רשעים יצר הרע שופטן, בינונים זה וזה שופטן וכו', אמר רבה כגון אנא בינוני, אמר ליה אביי, לא שביק מר חי לכול בריה וכו'. ולהבין כל זה באר היטב וכו'. וגם להבין מהות מדרגת "הבינוני", שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות, שאם כן איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני (ברכות סא), ונודע (כבא מציעא פו). דלא פסיק פומיה מגירסא עד שאפילו מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו, ואיך היה יכול לטעות במחצה עונות ח"ו וכו'. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור, ואם אחר כך עשה תשובה נקרא צדיק גמור, ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע, כדאיתא בפרק ב' דיבמות (כג) ובפרק קמא דנדה (יב). ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נקרא רשע (שבעות טז), וכל שכן וקל וחומר במבטל איזו מצות עשה שאפשר לו לקיימה, כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, שעליו דרשו רז"ל (סנהדרין טט). 'פי דבר ה' בזה וגו' הפקרת תפלת וגו' (שלה טו, לא), ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן, ואם כן על כרחך "הבינוני" אין בו אפילו עון ביטול תורה, ומשום הכי טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני.

והא דאמרין בעלמא (ראש השנה טז: ועיי' ברש"י ותוספות) דמחצה על מחצה מקרי בינוני ורוב זכיות מקרי צדיק, הוא שם המושאל לענין שכר ועונש, לפי שנדון אחר רובו, ומקרי צדיק בדינו, מאחר שזוכה בדיון. אבל לענין אמתת שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים, אמרו רז"ל צדיקים יצר טוב שופטן, שנאמר (תהלים קט, כב) [לְבַי חָלַל בְּקַרְבִּי, שאין לו יצר הרע, כיל הרגו בתמזור דרבנן נתכוונתי, הגיע למדרגה זו, אף שזכותיו מרובים על עונותיו, אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל וכו'.

^ב בשו"ת מב"ט (ח"ג, סימן קסה): שאלה. על מי שקרא לחבירו עֶבֶד ששנו בברייתא (קידושין כה). הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי, מִמָּזָר סופג את הארבעים, וְשֶׁע יורד עמו לחייו. יש מי שהורה דדוקא כשקרא אותו עֶבֶד כְּנַעֲנִי וכו'. ואין הוראה זו נכונה וכו', דְּעֶבֶד סתם הוא כְּנַעֲנִי. וכן משמע מדתני בברייתא [הקורא לחבירו] ממזר סופג את הארבעים, ופירש רבינו תם (תוס' שם ד"ה הקורא) דעבד יהא 'בנידוי', משום דכתיב (נח ט, כה) אָרוּר כְּנָעַן, וממזר סופג את 'הארבעים', משום דממזר הוא בלאו דלא יבא מִמָּזָר (תצא כג, ג) וכו' ויש חיוב מלקות, ואם בעבד סתם בלא כנעני יכול לומר לעבד עברי נתכוונתי, גם בממזר סתם יכול לומר בתמזור דרבנן נתכוונתי, דאיכא טובא ממזר דרבנן דאינו סופג מ'. וכן ממה ששנה בברייתא [הקורא] רשע יורד עמו לחייו, היה יכול להשמט לומר רשע בדינו קאמר, כמו שכתוב (משפטים כג, ז) [וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל תִּהְיֶה, דמשמע במאן דיצא מבית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, שלא יחזירו לבית דין, תלמוד לומר וְצַדִּיק אֶל תִּהְיֶה, וזה שנצטדק בבית דין, פי לא אֶצְדִּיק וְשֶׁע (שם), כי אם יצא מידך זכאי יש לי שלוחים הרבה להמיתו וכו', כמו שפירש רש"י ז"ל (שם). הרי שקורא הרשע "צדיק", [על שנצטדק בדינו. וכן יקרא "רשע" מי שנתחייב בדינו, אעפ"י שלא היה רשע, וכמו שכתוב (תצא כה, א) וְהֶצְדִּיקוּ אֶת הַצִּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע, דהיינו צדיק ורשע ילאתו דבר', כמו שפירש רבינו ישעיה מטראני ז"ל (תוספות ור"ד, ראש השנה טז): על צדיקים גמורים ורשעים גמורים של שלשה ספרים הנפתחים בראש השנה, דצדיקים שזכותיהם מרובים מעונותיהם, כיון שהם מתחייבים בדין ואפילו מפני עבירה קלה שעשו, לגבי דין זה רשעים מיקרו. וכן פי' הרמב"ם ז"ל בשער הגמול גם כן וכו'.

^{בא} ברש"י משפטים (כג, ז): מנין ליוצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר וְנָקִי אֶל תִּהְיֶה, ואף על פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מבית דין זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה, שאין מחזירין אותו לבית דין, תלמוד לומר וְצַדִּיק אֶל תִּהְיֶה, וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית דין.

^{בב} ועיי' ענין זה ביואל משה (א, מ. סוף ד"ה הגם).

אָזוי דאָס ווערט אָנגערופן מיטן לשון מושאל, ס'הייסט אויך קדושים. אָבער דער עיקר [איז] וואָס ס'וועט זיין לעתיד.

עה

ולוה אמרו יכול "כמוני", דיהא צריך דוקא קדושה גדולה דלעתיד שבא מצד הקב"ה, תלמוד לומר כי קדוש אני, קדושותי למעלה מקדושתכם, שהקדושה של ישראל דלעתיד שבא מצד הקב"ה, הוא למעלה מקדושת ישראל בזמן הזה שזה בא מצדם, אשר על זה נצטוו כאן ישראל בפסוק קדשים תהיו, להתקדש מצד עצמם דאָס איז דער פֿשט, יכול כמוני. ער רופט דאָך אָן יעדן, ער זאָל זיין [קדושים], מ'קאָן זיין כסדר קדושים. וועסטו דאָך מיינען אז אזא קדושה ווי 'איך' גיב, מ'מיינט נישט טאָקע [ווי] כביכול דער בורא עולם אליין, נאָר אזא [קדושה], מ'מיינט "כמוני", אָזוי ווי אזא קדושה וואָס 'איך' בין משפיע.

תלמוד לומר כי קדוש אני, קדושותי למעלה מקדושתכם, דעס וואָס 'הקדוש ברוך הוא' איז משפיע פֿאַר אידן, דאָס איז העכער ווי דעס וואָס 'אידן' טוען. איבערדעם לעתיד ווען ס'וועט זיין די השפעה פון הקדוש ברוך הוא, וועט זיין קדוש, לעולם קיים, דאָס איז א נצחיות.

עו

איבערדעם, 'דעס' [בחינת קדושה שבזמן הזה] איז נישט קיין נצחיות אויך נישט. [וכמו שאמר] (ברכות כט.) אל תאמין בעצמך עד יום מותך, [שהרי] יוחנן כהן גדול שימש פ' שנים בכהונה גדולה און דערנאָך איז ער געוואָרן, לבסוף נעשה צדוקי. איז דאָס נישט קיין נצחיות.

עז

אַלעס וואָס אַ מענטש טוט, וואָס מ'האַרעוועט זיך אויס, ברויך מען 'אַלץ' [ווייטער] 'האַרעווען', איז נישט פאַרהאַנדן קיין נצחיות. עד זיבולא בתרייתא²² האָט מען אַ בְּחִירָה. מ'דאַרף 'כסדר' דינען דעם באַשעפער, [און] אַכטונג געבן אויף זיך, און האַרעווען לתקן מדותיו פֿאַר הקדוש ברוך הוא.

עח

אָבער דעס וואָס הקדוש ברוך הוא וועט געבן לעתיד, דעס איז שוין אַ נצחיות, אויף דעם שטייט קדוש, לעולם קיים.

עט

איבערדעם האָט הקדוש ברוך הוא געזאָגט קדושותי למעלה מקדושתכם. עטס זאָלטס טון ווי איך זאָג ענק אָן, דִּבֵּר אֶל כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל קְדוּשִׁים תִּהְיוּ. און ס'איז זייער חשוב פֿאַר'ן אייבירשטען [דעס] וואָס אַ איד האַרעוועט זיך אליין אויס, דאָס איז דער עיקר [חשיבות], דאָס איז חֲשׁוֹבֵה ער ווי דעס וואָס 'הקדוש ברוך הוא' גיט, וואָרן דאָס איז דאָך זיין 'עבודה'. און טאָקע "דורך דעם" איז מען זוכה אז הקדוש ברוך הוא איז דערנאָך מִשְׁפִּיע פון 'זיין' בחינת קדושה²³, וואָס לעולם קיים.

²² מלשון הגמרא ברכות (ח.): לְבַעֲי אֵינֶשׁ רַחֲמֵי אֶפִּילוּ עַד זִיבּוּלָא בְּתִרְיָא שְׁלָמָא. ופירש"י: זִיבּוּלָא בְּתִרְיָא שְׁלָמָא. שיהא לו שלום כל ימי חייו, ואף ביום קבורתו, עד השלכת עפר האחרונה שבכיסוי קבורתו.

²³ אולי הכוונה לפרש זה בלשון המדרש קדושותי למעלה "מקדושתכם", שהקדושה דלעתיד שבא מלעילא, זה נגד "מן קדושתם".

אָבער קודם ביז דערווייל האָט מען געהייסן 'אידן' זאָלן האָרעווען, קדשים תהיו. אָבער, יָכוֹל כְּמוֹנִי, דאָס איז נאָכנישט דעס וואָס 'איך' גיב, [נאָר] קדוּשתי למעלה מקדושתכם.

פ

סיום התורה - וברכת הקודש

נאָר ביז דערווייל איז אַוודאי אַ 'חשיבות' פאַר'ן בורא עולם, דאָס איז דער עיקר חשיבות, די "עבודה" וואָס 'אידן' [טוען], וואָס אַ 'מענטש' טוט, אַז מ'פּלאַגט זיך אליין און מ'האַרעוועט, מ'דינט דעם באַשעפּער.

פא

און אַלעס וואָס מ'טוט איז חתום באַצורתי¹¹ יתברך שמו. ווייל יעדע תנועה וואָס אַ איד האָרעוועט זיך מְקַדֵּשׁ וּמְטַהֵר צו זיין, ער זאָל זיך פֹּרֵשׁ זיין פון גדרי ערוה, בדיבור ובמעשה ובמחשבה, מ'איז זיך מְדַבֵּק אין מְחֻשְׁבוֹת קדוּשׁוֹת, מ'איז אַ בּוֹרֵחַ פון יעדע מְחֻשְׁבָּה קלה חלילה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה, איז דאָךְ אַלעס גדר ערוה. און אַזוי כהנה וכהנה, אַז מ'הייט זיך אָפּ פון כל מיני הרהורים רעים, און כל מיני 'מדות' רעות, וואָס ס'איז נוגע חלילה אין די בחינות פון עריות [בבחינת 'כאילו']. [איז סיי] וואָס אַ איד האָרעוועט, יעדע תנועה קלה, איז חתום באַצורתי יתברך שמו.

נאָר דער בורא כל עולמים זאָל העלפן, במהרה זאָל מיר זוכה זיין צו השפּעת אור עליון [בבחינת הקדושה דלעתיד].

אַלעס וועט קומען [לפניו], אַלעס איז [נגלה] פאַר'ן בורא כל עולמים, הן לטובה און הן חלילה לרעה, חס ושלום יעדע שלעכטע מחשבה, [ונכמו שפירשו בגמרא (חגיגה ה:)] על הפסוק] יוֹצֵר הָרִים ובוֹרֵא רוּחַ וּמַגִּיד לְאָדָם מֵה "שְׁחוֹ" (עמוס ד, יג), פאַר הקדוש ברוך הוא [איז נגלה אפילו] "שִׁיתָה קֵלָה", יעדע מחשבה און יעדער הרהור, און יעדער דיבור.

פב

נאָר דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:
מ'זאָל זיין 'דבוק כסדר' אין מְחֻשְׁבוֹת קדוּשׁוֹת וְאַמְתִּיּוֹת.
מ'זאָל זוכה זיין צו בחינת קדוּשָׁה.

במהרה זאָל מיר זוכה זיין צו זיין נמנים צווישן די [שנאמר עליהם] כָּל הַנֶּשֶׁאֶר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתֵר בִּירוּשָׁלַיִם קדוּשׁ יֵאמָר לוֹ.
מ'זאָל זוכה זיין צו זען שוין במהרה ישועת ישראל. בהתרוממות קרן התורה וישראל, והתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

¹¹ מלשון הפסוק בפרשת האזינו (לב, לד): הָלֹא הוּא כְּמִסְ עֲמִדֵי בְּאֹצְרֹתַי. ופירש"י: הָלֹא הוּא כְּמִסְ עֲמִדֵי. כְּתַרְגוּמוֹ [הָלֹא כָּל עוֹבְדֵיהוֹן גָּלּוּן קָדְמִי, גְּנִיזִין לְיוֹם דִּינָא בְּאֹצְרֵי], כְּסֻבּוֹרִים הֵם שֶׁשְׂכַחְתִּי מַעֲשֵׂיהֶם, כּוֹלֵם גְּנוּזִים וְשִׁמּוּרִים לִפְנֵי.

